

Teine prioriteet

- Koostada härrastemaja hoone projekteerimise lähteülesanne, mis võimaldab ekspositsiooniideed, aktiivtegevused ja ürituste korraldamine lahendada ühtse tervikuna.
- Teostada härrastemaja projekteerimine ja sisekujundusprojekt, kus lähteülesande ideekava on lahendatud ruumiliselt.
- Parendada naabruses asuva tootmishoone välisviimislust, et tõsta linnuseala miljööväärtust, mis on selle läbi kahjustatud. Soovitab kasutada paekivist kindlusemiitatsiooni (võimalusel lisada sellele ka urdaaz e kaitserõdu).
- Luua võimalus viia mõisapargis ja kabelimetsas läbi aktiivtegevusi.
- Koostada haljastusprojekt, milles nähakse ette võimalused arendusideede realiseerimiseks:
 - ehitada kaks kivikalmet (tarandkalme ja kivikirsikalme), mis sümboliseerivad Jõhvi Aiandi territooriumil realselt asuvat kivikalmet ning võimaldavad ka pseudorituaalide läbiviimist;
 - kujundada ja ehitada kalmete lähedusse rituaalne ohverdamiskoht („jumalalt nõu küsimise koht“, kus külastajal on võimalik oma soove ja lootusti „õnnekaalule“ panna. paigutada sinna ümber mõisakompleksi piiril asuv kultusekivi. Soovitatavalt peaks olema kasutatav ka pulmapaaridele.
 - Linnuse lähedusse rahvalike jõuharjutuse koht („enesetõestamise“ koht).
- Asendada Zoroaster OÜ territooriumi piire lääne- ja põhjaosas sobivamaga ja selle käigus liita pargiga visuaalselt ka Zoroaster OÜ territooriumil säilinud pargiosa (muutes põhjapiirde asukohta?).
- Projekteerida ja rajada autoparkla vasall-linnuse juurde.
- Kalmistuala heakorrastusprojekti koostamine vastavalt uuringute tulemustele.
- Kalmistuala kujundamine turistide teenindamiseks sobivaks.
- Mõisakompleksi tutvustamine avalike suhete abil.

Kolmas prioriteet

- Teostada härrastemaja renoveerimine, sh ärklikorrus renoveerimine Edise kogukonna ühis- ja huvitegevuse ruumideks.
- Ekspositsiooni vormistamine ruumide avamiseks külastajatele.
- Taastada peafassaadi terrass ja endine peatrepp.
- Puhastada välja maa sees säilinud müüriosad ja need konserveerida eksponeerimiseks (eeldab ka konserveerimisprojekti tellimist).
- Valmistada uued tutvustavad välitekstid, mis on korrigeeritud vastavalt uuringute tulemusele.
- Huvi- ja aktiivteenuste pakkumise alustamine mõisakompleksi territooriumil ja härrastemaja ärklikorrusel.

Ajakava

I etapi tegevused on osaliselt alanud juba 2008. aastal ning peaksid jõudma lõpule hinnanguliselt 2010. aastal.

II etapp võib alata 2010. aastal ning lõppeda 2011. aastal.

III etapi alguseks võiks olla 2012. aasta ning selle lõppu ei ole praegu võimalik arvestatava tõeväärtusega prognoosida.

Edise mõisakompleksi arendamise ajagraafik

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Kaugem tulevik
I etapp	x	x	x				
II etapp			x	x			
III etapp					x	x	x

Kernel for PDF Split & Merge Demo

II OSA

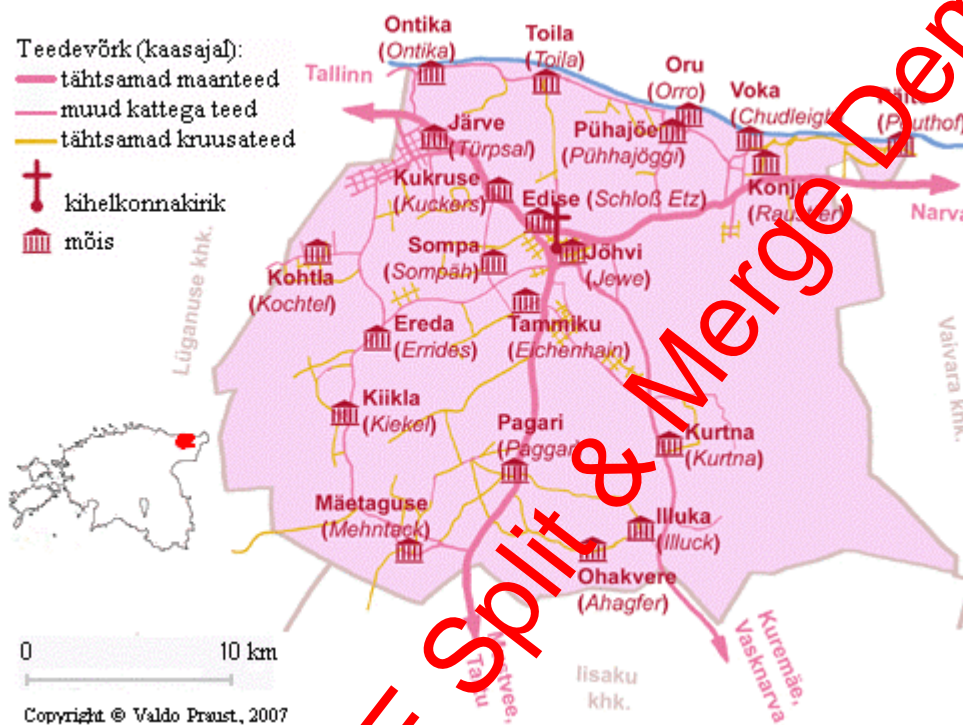


TASUVUS JA TEOSTATAVUSANALÜÜS

1. Lähipiirkonna turismiressursside analüüs

Edise mõisa arengusuundade valikul on oluline arvestada lähipiirkonna võimalike ressursidega. Lähipiirkonnana käsitletakse siin endist Jõhvi kihelkonda. Antud piirkonda seob geograafiline asend, loodus- ja kultuuripärand.

1.1 Piirkonnas eksisteerinud mõisad:



Jõhvi kihelkonnas säilinud mõisatest on rohkem või vähem turismivaldkonnas tegevad Mäetaguse ja Illuka. Arenduskontseptsioon on valminud ja investeeringute otsimine toimub Kukruse ja Ontika mõisates. Esimese kolme mõisa arendajaks on kohalik omavalitsus ja Ontikal erasektor. Kukruse mõisa arendust rahastatakse Euroopa Liidu struktuurifondidest.

Lähikonnas on potentsiaalselt konkurendiks veel Jõhvi ja Lüganuse kihelkonna piiril asuv Saka mõis. Keskajastest mõisamajadest on lähim tegutsev konkurent Purtse loss. Jõhvi kihelkonnas asuv Järve kindlustatud mõisamaja on varemtes ja arendusidee esialgu puudub. Nõukogudeaia lõpul valmis Järve linnuse renoveerimisprojekt tootlustuskohaks.

1.2 Lähipiirkonna loodusressurss

Edise mõisakompleksi lähipiirkonda jäävatest loodusobjektidest on märkimisväärsim pankrannik, mis seob omavahel järgmisi olulisi loodusobjekte: Läänemere rannik, Balti klint, pangamets, Valaste juga, Saka kanjon ning Oru park. Loetletud loodusobjektidega tutvumiseks läbib ala lõikudena markeeritud rahvusvaheline matkarada E9.

Peamiste loodusobjektide kirjeldus:

- Balti klint:
Eesti piirides on Balti klint maismaal 250 km pikkuse lõiguna. Klindi kõrgeim osa on Ontika pank.
Balti klint on esitatud UNESCO maailmapärandi nimistusse kandmiseks.
- Joad:
Valaste juga: Valaste juga on Eesti kõrgeim juga (25 m). Järsaku kaluseinas on parim koht klindipaljandi läbilõikega tutvumiseks;
Karjaoru juga: klindipaljandil on hästi jälgitavad geoloogilised kihistused. Juga suvisel ajal kuiv;
Kivisilla juga: kaskaadidena langev juga on eriti atraktiivne kevadiste suurvete aegu.
- Saka kanjon: Siin nähtavad lubjakivisetted hakkasid ladestuma kuni 480 milj. aastat tagasi troopilises meres. Saka kanjon on inimtekkeline.
- Oru park: Oru pargi dendrofloora inventeerimise tulemus: 258 erinevat puu- ja põõsaliiki, vormi ning teisendit. Pargis on tihedalt elanud looduslikud ning inimese kujundatud taimekooslused, inimeste loodud kunsti- ja kultuuriväärtused ning ajalugu.

1.3 Loodusväärtustega tutvumise võimalused ja suvituskohad

- Suvituskohad:
Suvituspaigana on populaarseim Tein. Soila peamine koht piirkonnas, kus on suvitajaid teenindav ettevõtlus. Kohtla-Järve linnaelanikud kasutavad suvituspaigana ka Saka randa.
- Ligipääs mere äärde:
 - Saka kanjon – võimab kasutada mootorsõidukit;
 - Ontika – rajatud on randa laskuvad puust trepid. Hetkel puuduvad viidad ja turistidele suunatud teenidus;
 - Martsa - rajatud on randa laskuvad puust trepid. Koht on varustatud infostendiga viitadega;
 - Ülejäänud potentsiaalsed mere äärde laskumise kohad (Kivisilla, Karjaoru, Valaste) vajavad sportlikku ettevalmistust.
- Jugade kinnistamine:
Valaste juga – kuulub Ida-Virumaa enimkülastatavate loodusobjektide hulka. Juga on hästi eksponeeritud. Rajatud on vaateplatvorm. Puuduseks on see, et ei jää turvaliselt mere äärde. Külastajate kasutada on parkla, lastemänguväljak, tualettruumid. Turistidele pakuvad toetavat teenust Valaste kohvik ja lähedusse jääv ratsatalu. Lähitulevikus on Kohtla vallavalitsusel plaanis rajada Valaste joa vahetusse lähedusse telkimiskohad.
Karjaoru juga – täielikult eksponeerimata. Karjaorgu on alpinistid ja mägiatkaajad kasutanud oma treeningpaigana.
Kivisilla juga – täielikult eksponeerimata, kuid oma klientidele tutvustab kohta Saka Cliff Hotel & SPA, kes planeerib sinna rajada vaateplatvormi.

- Rahvusvaheline Läänemereäärne matkarada – E 9

Matkarada on markeeritud lõikudena:

- Saka-Ontika-Valaste: matkarada saab alguse Saka kanjoni juurest. Rada on markeeritud valge-sini-valge värvitud ristkülikuga puudele ja kividele. Merevee kõrge seisu ajal on raja rannaäärne lõik raskesti läbitav. Peale 2003 aasta üleujutusi on osa alla/ üles mineku kohti korrastamata ja vajavad sportlikku ettevalmistust (näit. Karjaoru);
- Toila-Martsa matkarada on üles ehitatud radiaalina: Toila sadamast kulgeb rada mööda rannaäärset ala Martsani ning sealt tagasi mööda klindipealset Toilani. Rada on markeeritud julgestuspostide ja viitadega.
- Kohtla valla piiresse jäävatele matkaraja sõlmpunktidesse on planeeritud puhke- ja telkimisalad, seni praktiliselt puuduvad (nii avalikuks kui ka ettevõtluses kasutamiseks);
- Toila valla piires on telkimisvõimalus (avalikus kasutamises) Toila vana muuli juures ja kämping Männisalus;
- matkaradade kohta on võimalik saada informatsiooni Saka raevamajast, Saka Cliff SPAst ning Toilas asuvatest turismiettevõtetest. Infomaterjalid/ voldikud – puuduvad;
- Retkejuhti saab tellida MTÜ Alutaguse Matkaklubist.

- Oru park

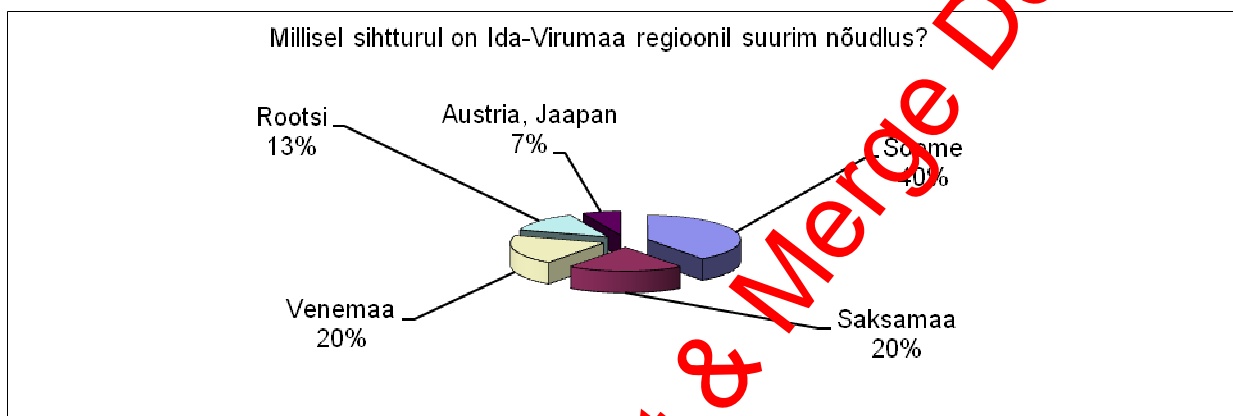
Pühajõe ürgorgu rajatud Oru park on populaarne objekt nii turistidele kui kohalikele elanikele. Pargis on renoveeritud lossiplats, Nõiametsa paviljon, Hõbeallika koobas, Pääsupesa paviljon jne. Valgustatud alleed, sillad ja tiigid heakorrastatud pargis – meelitavad inimesi jalutusraudadele. Toila pargi jalutusrajad on varustatud viitade ja infotahvlitega.

Kokkuvõte lähipiirkonna looduslikust ressursist:

- 1) Piirkonna **looduslik ressursid** on **alakesustatud** – suur osa loodusväärtustest on eksponeerimata ja külastuseks ette valmisilamata;
- 2) **Hästi on eksponeeritud** ainult **Valaste jüga** ja **Oru park** (eelkõige on turistidele välja arendatud Oru park);
- 3) Pankranniku eksponeerimise eesmärgil rajatud **E9 matkaradade lõigud on välja arendamata**;
- 4) Suurimaks puuduseks on parklate, puhkekohtade, vaateplatvormide (tagab turvalisuse) ja treppide vahetus ning infomaterjalide puudumine;
- 5) Loodusobjektidega paremaks tutvumiseks on võimalik tellida retkejuht.

2. Nõudlus turismiturul

Reisikorraldajate hinnangutest tulenevalt on Ida-Virumaa olulisemad sihtturud Soome, Venemaa, Saksamaa ja Rootsi (vt joonis 1). Selgelt eristub Soome turistide nõudluse 2 kordne ülekaal. Järgnevad sakslaste, venelaste ja rootslaste nõudlus. Praktiliselt puudub nõudlus Läti turul, mis võib olla tingitud asjaolust, et Läti turist reisib Eestis iseseisvalt (ei kasuta reisibüroo teenuseid).



Kernel for PDF Split & Merge Demo

2.1 Ida-Virumaa turismi sihtturud

SIHTRIIGID	ISELOOMUSTUS	REISI EESMÄRK	HUVI PAKKUVAD TEGEVUSED
Venemaa (eelkõige Peterburi, Moskva):	Lähinaaber. Isiklikud sidemed Eestiga; Suur osa käib väljaspool suuremaid linnu. Kasutavad äärmiselt vähe reisifirmade teenust. Majutusteenust kasutab alla 50%. Peamiselt reisivad lastega pered ja noored.	Ringreisid; SPA-d; Linnapuhkus; Perepuhkus; Puhkus maal;	Lõbu ja enesearendamine, ajaveetmisvõimalused lastele: - looduskaunid kohad; - arhitektuuriväärtuste külastamine; - kultuuriürituste külastamine; - muuseumide näituste külastamine; - veepargid; - aktiivsed harrastused
Rootsi	Lähinaaber. Suur töö- ja konverentsireiside osatähtsus, seega on reisid Rootsis Eestisse teistest riikidest külastajatega võrreldes hooajaliselt ühtlasemalt jaotunud. 2/3 kasutavad reisifirmade teenuseid, 60% kasutavad valmispakette. Majutusasutustes ööbib ~ 2/3 Rootsi turistidest. Domineerivad vanemaealised turistid.	Nädalalõpu reis Tallinna; Töö- ja konverentsiturism; Tervisepuhkus; Loodusturism	- vaatamisväärsustega tutvumine; näituste külastamine; kultuuriürituste külastamine; looduses viibimine või matkamine; - aktiivse harrastusega tegelemine. Rootsi turistile on oluline: - omapära esile toovad stiilipuht tooted.
Saksamaa	Saksamaalt pärit külastajad reisivad teistest riikidest saabunudega võrreldes rohkem Eestis ringi. Suhteliselt palju käivad Virumaal: Lahemaal 15%; Narvas 14%. Eestisse reisimisest huvituvad rohkem suurema reisikogemusega kultuuri-, ajaloo- ja loodushuvilised. 2/3 kasutab reisifirma teenuseid. Majutusasutustes ööbib 1/3 turistidest. Domineerivad vanemaealised turistid.	Baltikumi ringreisid; Kultuuri- ja ajalooreisid; Puhkus maal.	Väärtustavad kvaliteeti. - ekskursioonid; - muuseumite külastus; - viibib või matkab looduses; - kultuuriürituste külastus; - mõisate külastus; - aktiivse harrastusega.
Soome	Lähinaaber, Eesti on soomlaste tähtsaim sihtkoht 32%; Domineerib Eesti turismimaastikul; 2/3 kasutavad reisifirmade teenuseid. 55% kasutavad valmispakette. Majutusasutustes ööbib ~ 1/2 turistidest. Domineerivad kõrgema hariduse- ja sissetulekuga ning vanemaealised turistid.	Taastusravi; Linnapuhkus; Puhkus maal.	- Looduskaunid paigad; - Soodsad ostuvõimalused; - Restoranid; - Kultuurisündmused, teater; - Arhitektuur, mõisahooned; - Ilu- ja raviteenused.

Lähtudes analüüsitud turgude turistide reisieesmärkidest ja Edise mõisa võimalustest on võimalik välja arendada järgmised turismisuunad:

- **Loodusturism** – Venemaa, Rootsi, Saksamaa, Soome;
- **Puhkus maal/ maaturism** – Venemaa, Saksamaa;
- **Kultuuri- ja ajalooturism (mõisate külastamine)** – Saksamaa, Rootsi, Venemaa;
- **Töö- ja konverentsiturism** – Rootsi, Venemaa.

Pea kõikidest sihtriikidest saabuvatele turistidele pakuvad huvi järgnevad tegevused:

- looduses viibimine;
- arhitektuuriväärtuste külastamine;
- kultuurisündmuste külastamine;
- muuseumite – näituste külastamine;
- lastega vaba aja veetmine.

Siseturistid

- Peamised tegevused ööbimisega reisel:
 - Sugulaste või tuttavate külastamine;
 - Puhkus rannas;
 - Isikliku eluga seotud üritused;
 - Ajaloo või kultuuriga seotud vaatamisväärsustega tutvumine;
 - Kontsertide, festivalide külastamine;
 - Lõbustuskohtade külastamine;
 - Jalgsi matkamine;
 - Muuseumite või näituste külastamine.

Siseturismi tõusu hinnates on näha üha suurenevad turistide voogusid Ida-Virumaale ning seetõttu on oluline arvestada siseturistide nõudlusega. Siseturistidele pakuvad enim huvi kultuuri- ja meelelahutusürituste külastamine ning aktiivne puhkus.

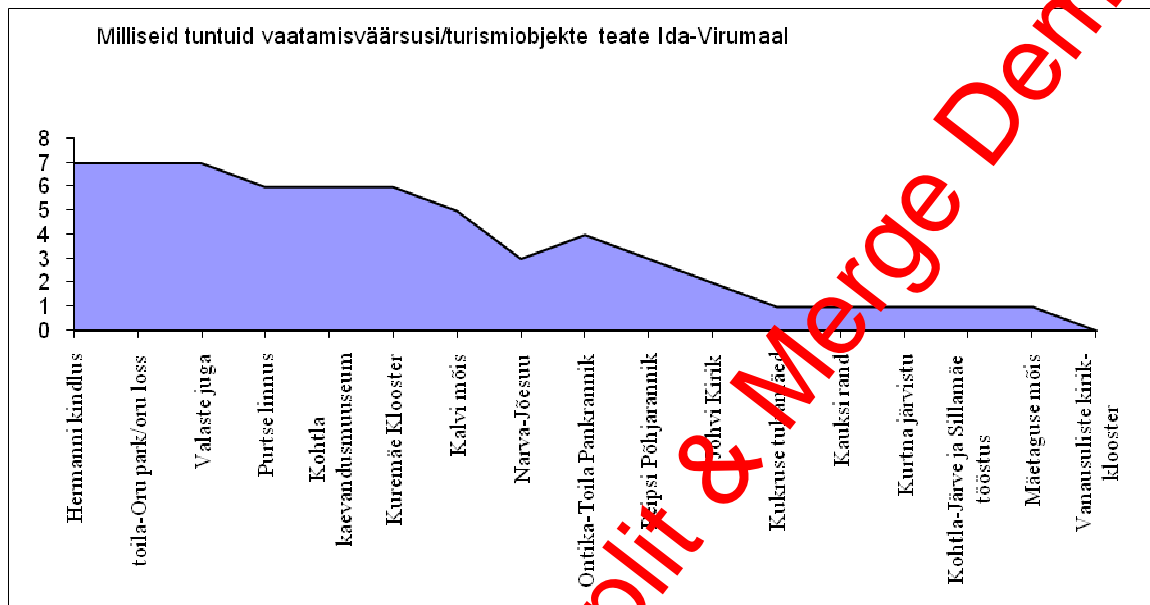
Kernel for PDF Split & Merge Demo

2.2 Ida-Viru turismitooted ja turistide liikumissuunad

Käesolevas alapeatükis käsitletakse Ida-Virumaal pakutavaid turismitooteid ja võimalikke turismikeskuseid ning analüüsitakse turistide peamisi liikumissuundi, määratlemaks Ontika mõisa paiknemist Ida-Virumaa turismimaastikul.

- Ida-Virumaa olulisemad turismitooted

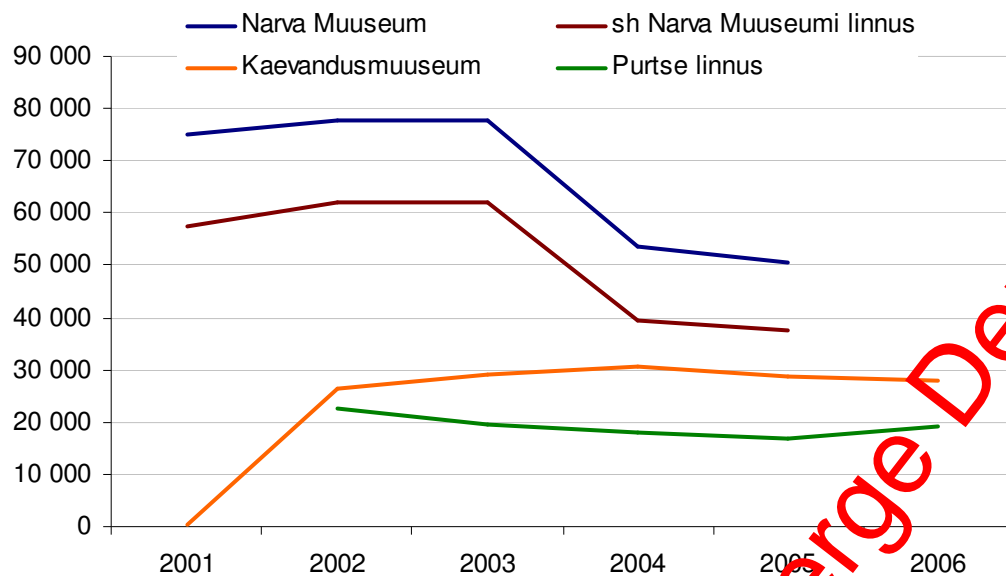
Ida-Virumaa turismi tegevuskava järgi on maakonna tuntuimad turismiobjektid Narva Hermanni kindlus, Toila-Oru park ja Valaste juga, millele järgnevad Purtse linnus, Kohtla Kaevandusmuuseum ja Kuremäe klooster.



Joonis : Ida-Virumaa tuntuimad turismiobjektid

Nii tuntuse kui ka külastatavuse poolest eristuvad peamiste turismiobjektidena selgelt Narva Hermann'i kindlus, **Toila-Oru park**, **Valaste juga**, Purtse linnus, Kohtla-Kaevandusparkmuuseum, Kuremäe klooster, Kalvi mõis, **Ontika-Toila Pankrannik** ja Peipsi Põhjarannik.

Joonis . Ida-Virumaa suuremate turismiobjektide külastatavus



Allikas: Ida-Virumaa turismi arengukava 2007-2013

Külastajate arv on viimastel aastatel püsinud ligikaudu samal tasemel.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Turistide liikumise trajektoori mõjutab enim nõutud vaatamisväärsuste/turismiobjektide geograafiline paiknemine. Sellest tulenevalt on Ida-Virumaad külastavate turistide peamised liikumissuunad piki **Tallinn-Narva ja Narva-Tartu maanteed**. Sissepõikeid tehakse Kuremäe kloostri juurde (Jõhvi-Vasknarva tee), Kohtla-Kaevandusparkmuuseumisse (läbi Kohtla-Järve linna Kohtla-Nõmme tee), pankrannikule (Saka-Ontika-Toila tee) ja Mäetaguse mõisa.

Järeldus: Edise mõis jääb otseselt turistide liikumisteele, mida mõjutavad Ida-Virumaa olulisemate objektide külastamine: Kohtla-Kaevandusparkmuuseum – Valaste jõgi – Ontika -Toila pankrannik – Oru park.

Kokkuvõte:

- 1) Selgelt eristub toodete ja teenuste rohkuse poolest Toila. Toila on alustanud fokuseeritud tootearendust läbival teemal – Toila kui kuurort
- 2) Kohtla-Nõmmel on küll väljakujunenud aktiivse puhkuse keskus, kuid toetav ettevõtlikkus on nõrk
- 3) Kiiresti on puhteteenuste pakkujaks arenemas Mäetaguse.

Ida-Virumaa keskregiooni tänast turismimajandust tervikuna terviklikumustab:

- 1) atraktiivsete vanema ajaloo objektide vähesus (keskaegsetest objektidest ainsana omab turismimajanduslikku perspektiivi Jõhvi kindluskiriku kompleks);
- 2) mõisaajaloo objektide arendamine (lisaks olemasolevatele Mäetagusele ja Sakale on kavas välja arendada veel Ontika ja Kukruse mõisa kompleksid);
- 3) tööstusajalooga seotud turism (Kohtla Kaevandusmuuseum);
- 4) tugevnev suundumus puhke- ja kontseditsionismile;
- 5) loodusturismi arendamine;
- 6) nimetatud teemapiirkondi seob logistilise keskuse ja teeninduskeskusena Jõhvi linn.

2.3 Projekti põhjendus

Ida-Virumaa turismi arengukava aastateks 2007-2013 seab kohaliku turismimajanduse arengu alustalaks klasterite süsteemi – valdkonniti ja geograafiliselt jagunenud ettevõtted ja institutsioonid peavad moodustama üksteist toetava süsteemi. Teemapõhine areng võimaldab paremini ära kasutada valdkonnapõhist spetsialiseerumist ja luua täiendavaid konkurentsieeliseid. Arengukava kohaselt on Ida-Virumaal kuus potentsiaalset turismiklastrit:

ekstreem- ja sporditurism – keskusega lääneregioonis, potentsiaaliga ka lõunaregioonis;

ärituristid ja konverentsiturism – keskusega keskregioonis, potentsiaaliga ka idaregioonis;

sõjaajaloo ja militaarturism – keskusega idaregioonis;

puhkus- ja loodusturism – keskusega lõunaregioonis, potentsiaaliga ka ida- ja keskregioonis (spaad);

kultuuri- ja elulaaditurism – keskusega lõunaregioonis ja keskregioonis;

tööstus ja tehnoloogiaturism – keskusega idaregioonis, potentsiaaliga keskregioonis.

Edise mõisakompleks paikneb Ida-Virumaa keskregioonis asuvas kultuuriklastris, kuid samal ajal ka Sõjaajaloo ja militaarturismiklastris,

Objekti arendamise laiemaks mõjuks on ühelt poolt selge ilme korrastumine, kuna Edise mõisakompleks on taasiseseisvumise järel amortiseerunud.

Objekti arendamise teiseks laiemaks mõjuks on turistide hulga kasv, mis mõjutab positiivselt teisi turisminduse ettevõtteid – majutus- ja toitlustusasutusi mujal Virumaal. Turismimajanduse areng omakorda suurendab läbi kohalike elanike, kes turismitööstuse töötavad, omavalitsuste tulubaasi.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

2.4 Sihtgrupid

Edise mõisakompleksi kui institutsiooni missiooniliseks sihtgrupiks on Edise külakogukonna liikmed liikmed.

Lisaks on mõisakompleksi sihtgrupiks kõik on Ida-Virumaad külastavad turistid, kelle hulk on viimastel aastatel tõusnud 100 000 inimeseni aastas. Viimase kolme aasta Ida-Virumaa turismiatriktiivsuse statistika on esitatud tabelis 2.

Tabel. Turistide hulk Ida-Virumaal

	2005	2006	2007
Siseturistid	53 354	66 552	87 195
Välituristid	20 482	25 525	27 338
Välituristide osakaal	28%	28%	24%
Kokku	73 836	92 077	114 533

Allikas: Eesti Statistikaamet

Andmetest järeldub, et kuigi välituristide suhteline osakaal 2007. aastal vähenes, siis absoluutarvudes Ida-Virumaa turismiatriktiivsus tõuseb stabiilselt iga aasta.

Kinnitatud turismifookuse (kultuuriturism) sihtgrupid

Kultuuriturismi sihtgruppideks on

eelkõige ajaloo-, arhitektuuri- ja kunstihuvilised, sõltumata vanusest, sotsiaalsest jne. kuuluvusest.

Kultuurituriste iseloomustavad:

- Suuremad teadmised ja reisi kogemus;
- Suurem vaimne (ka kehaline) aktiivsus;
- Kõrgem vanus;
- Reisiaja efektiivne kasutamine;
- Suurem sissetulek;

Üldine trend, nõudluse kasv

- Suurem nõudlikkus toote kvaliteedi suhtes;
- Vabam planeerimine;
- Kliendi individuaalsetele vajadustele vastavate pakettide järgi;
- Enesearendamise ja -täiendamise suurem tähtsustamine;
- Süvenev huvi kohalike kultuuride ja eluviiside vastu.

Tabel : Kultuurituristide iseloomustus reisimisviisi järgi

Sihtrühm	Iseloomustus	Trend
Individuaalturist	Põhjalikkus, kulutavad ühe objektiga tutvumiseks rohkem aega; Enesekesksem hoiak.	Soov veeta aega vähemrahvastatud piirkondades.
Pere	Huvituvad enesearendamise võimalustest läbi meelelahutuse; Eelistavad kehalist aktiivsust.	Märksõnad: dünaamilisus, paindlikkus, võimalus osaleda protsessis.
Seltskond, kollektiiv	Iseloomulik on aktiivsus; Otsivad vaheldust, seega mitmekesisust Vähe aega.	Omanäoliste/ spetsiifiliste toodete teenuste külastamine.
Ekskursioonigrupp	Vanemaealised või õpilased; Sõltuvad programmist (ajakavast); Eelistavad objektist saada kiire ülevaade ja osaleda suurüritustel.	Väikesed eelnevitega grupid, kes eelistavad teemale keskendumist, mobiilsust ja paindlikkust.

--	--	--

Kernel for PDF Split & Merge Demo

3. Projekti objekti tehtavad investeeringud

Edise mõisa peahoone renoveerimise ehituskulude eelhinnang (Zoroaster OÜ):

Nr	Objekt, kulutuse nimetus	M/ühik	Kogus	Ühiku hind EEK	Summa EEK
1	EHITUSE OTSEKULUD				
1.1	Lammutustööd (sh katlaruum ja abiruum täielikult)	objekt	1	478 500.0	478 500
1.2	Hoone renoveerimistööd kokku, sh:	m ²	631	21 700.0	13 692 700
1.2.1	alused ja vundamendid	%	6		821 562
1.2.2	seinad koos viimistlusega	%	48		6 572 496
1.2.3	vahelaed, põrandad, trepid	%	16		2 190 832
1.2.4	katus	%	13		1 780 051
1.2.5	sisetehnovõrgud	%	17		2 327 759
1.3	Välisvõrgud (koos välisvalgustusega)	objekt	1	479 500.0	479 500
1.4	Objekti heakorrastustööd	objekt	1	811 500.0	811 500
1.5	Muud kulud (objekti valve ja korrashoid, soojakud, piirded, tööohutus, energiakulutused, jäätmekäitlus, ehituse kaitse jmt)	objekt	1	550 000.0	550 000
	Ehituse otsekulud kokku				16 030 200
2	EHITUSE KÕRVALKULUD				
2.1	Omanikujäreelvalve	objekt	1	266 000.0	266 000
2.2	Projekti juhtimine	objekt	1	126 000.0	126 000
2.3	Hankekonnkursid kokku, sh:				55 000
	projekteerimise hankekonnkurs	objekt	1	25 000.0	25 000
	ehitustööde hankekonnkurs	objekt	1	30 000.0	30 000
2.4	Objekti projekteerimistööd	objekt	1	1 282 000.0	1 282 000
	Ehituse kõrvalkulud kokku				1 729 000
	Kokku objekti maksumus ilma käibemaksuta				17 759 200
	Käibemaks	%	18		3 196 656
	Kokku objekti maksumus koos käibemaksuga				20 955 856

Projekti tehtavad investeeringud on jagatud kolme etappi, mis et kõige hädavajalikumad ja kõige suuremat turismi-majanduslikku efekti andvad arendustööd saaksid tehtud eelisjärjekorras, kuid et arendusplaan kataks ka pikema perspektiivi arenguobjekte. Investeeringuobjektid etappide kaupa on järgnevad:

Arendustegevuse I etapp	Maksumus
Härrastemaja omandi küsimuse otsustamine.	
Mõisakompleksi arenguideede teostamise operaatori (sihtasutuse) asutamine.	asutamiskulud
Härrastemaja ümbritseva territooriumi heakorrastamine.	Sõltuvalt kvaliteeditasemest 20-40 000. Võimalik kasutada vabatahtlikku abi, mis muudab oluliselt odavamaks
Mõisakompleksi kinnistute territooriumi heakorrastamine.	Omanike vabatahtlik investeering
Mõisapargi säilinud osa võsast ja rämpsust puhastamine, hooldusraie ning heakorrastamine.	30 000 EEK Võimalik kasutada vabatahtlike abi, mis vähendab investeeringukulu
Nõukogude ajal põhjapoolse tiiva pikendusena rajatud katlaruumi lammutamine; uus katus.	20 000 EEK
Endise veterinaarakeskuse hoone tuleviku määratlemine.	Võib kaasa tuua hoone väljaostmise vajaduse.
Mesinduse krundi arendusidee välja töötamine.	Arendaja omafinantseering
Müraseina küsimuse lahendamine.	Riiklik finantseering
Ekspositsioonikontseptsiooni välja töötamine ja vastavate materjalide kogumise algus.	JMSeltsi tegevus. Vajadusel omavalitsuse toetus kaasfinantseeringuteks projektide jaoks.
Miljööväärtuste planeeringu algatamine.	
Ehitusloolised uuringud mõisahoones.	30 000 EEK (võimalik projektide abil finantseerimine)
Vasall-linnuse aseme prahist puhastamine, liigsete puude ja võsa eemaldamine.	20 000 EEK, millele lisandub vabatahtlik töö
Linnuseaseme huvilistele eksponeerimiseks selgitavate tekstide varustamine.	40 000 EEK
Arheoloogilised uuringud endise vasall-linnuse asukohal.	80 000 EEK, mis võib odavamaks muutuda vabatahtliku töö panustamisel.
Kabelimetsa detailplaneeringu lõpetamine.	Sisaldub olemasolevas eelarves
Esialgsete heakorra- ja koristustööde teostamine Kabelimetsas.	50 000 EEK, millele lisandub vabatahtlik heakorrastustöö
Kabelimetsa healiastusprojekti koostamine, mis tsoneerib ala vastavalt arendusideedele (jaanitulepaik, piknikukohad, vibujaht, jalgrattakross jmt).	120 000 EEK (Võimalik projektide abil finantseerimine)
Uurimissondaažide teostamine kalmistu esialgse kuju ja säilivuse astme selgitamiseks.	20 000 EEK
I etapi maksumus kokku	430 - 460 000 EEK

Juhul kui otsustatakse härrastemaja enne lõplikku renoveerimist osaliselt kasutusele võtta lisandub katuse vahetus 1,8 milj ja vähemalt osa sisevõrkudest (kokkus sisevõrgud 2,3 milj).

Arendustegevuse II etapp	Maksumus
Hoone projekteerimise lähteülesanne koostamine, mis võimaldab ekspositsiooniideed, aktiivtegevused ja ürituste korraldamine lahendada ühtse tervikuna.	Juhtrühma ja vallavalitsuse spetsialistide omapanus
Härrastemaja projekteerimise ja sisekujundusprojekti teostamine, kus lähteülesande ideekava on lahendatud ruumiliselt.	1,6 milj EEK
Naabruses asuva tootmishoone välisviimisluse parendamine, et tõsta linnuseala miljööväärtust, mis on selle läbi kahjustatud.	Omaniku omapanus. Võimalus taotseda projektipõhist lisafinantseerimist fondidest.
Algelistest laskerelvadest laskmise ja „Vibu-/ammujahi“ võimaluse loomine mõisapargis ja Kabelimetsasi	Partneri omapanus.
Haljastusprojekti koostamine, milles nähakse ette võimalused arendusideede realiseerimiseks.	120 000 EEK
Kahe kivikalme (tarandkalme ja kivikirstkalme) ehitamine, mis sümboliseerivad Jõhvi Aiandi territooriumil realselt asuvat kivikalmet ning võimaldavad ka pseudorituualide läbiviimist.	200 000 EEK (võimalik fondidest finantseerimine)
Rituualne ohverdamiskoha kujundamine ja ehitamine kalmete lähedusse („jumalatel nõu küsimise koht“, kus külastajal on võimalik oma soove ja lootusti „õnnekaalule“ panna. paigaldada sinna ümber mõisakompleksi piiril asuv kultusekivi.	100 000 (võimalik fondidest finantseerimine)
Linnuseaseme lähedusse rahvalike jõuharjutuste koha rajamine (aga ka kirveviskamise jmt võimalus).	60 000 (võimalik fondidest finantseerimine)
Liita pargiga visuaalselt ka Zoroaster OÜ territooriumil säilinud pargiosa. Paneelaia lammutamine ja võrkaia paigaldamine.	Zoroaster OÜ omafinantseering
autoparkla projekteerimine ja rajamine vasall-linnuse aseme juurde.	90 000 EEK
Härrastemaja ümbruse korrastamine kivisillutisega 600 m ² , a´300 kr/m ²	180 000 EEK
Haljastusprojekti koostamine	120 000
- Ringmüüri asukoha ja säilivusastme määramine (arheoloogilised uuringud 120 000, geograafi rent 60 000, kaevetehnika ja kaevetööd 70 000)	250 000
Kalmistuala kujundamine turistide teenindamiseks sobivaks. Kabelivaremete konserveerimine.	50 000
Kalmistumüüri välja puhastamine ja korrastamine.	20 000. Võimalus kaastata ühiskondlikku tööjõudu
Kabelimetsa territooriumi korrastamine ja infitektstidega varustamine.	30 000
Mõisakompleksi tutvustamine avalike suhete abil.	
II etapi maksumus kokku	2 800 000 EEK

Arendustegevuse teadaolevad maksumused III etapis	Maksumus
Teostada härrastemaja renoveerimine, sh ärklikorrus renoveerida kogukonna ühis- ja huvitegevuse ruumideks.	21 milj EEK. Võimalik taotleda struktuurifondidest.
Ekspositsiooni vormistamine ruumide avamiseks külastajatele.	1,5-2,5 milj
Peafassaadi terrassi ja endine peatrepi taastamine.	350 000 EEK
maa sees säilinud müüriosade välja puhastamine ja konserveerimine eksponeerimiseks.	2-4 milj
Linnuseala infotekstide uuendamine, mis on korrigeeritud vastavalt uuringute tulemusele.	40 000 EEK
Huvi- ja aktiivteenuste pakkumise alustamine (müntide vermimine, sepapada, savikoda jmt).	Inveteeringuvajadus sõltub, kas õnnestub või ei õnnestu leida eraettevõtjatest partnereid
III etapi maksumused kokku	23,490 - 26,490 milj EEK
Kogumaksumus	28,372 - 31,510 milj EEK

Kernel for PDF Split & Merge Demo

4. Juhtgrupp

Mõisakompleksi arendustegevuste opereerimiseks on otstarbekas asutaga vastava sihtasutus, millesse kuuluksid ka nende kinnistute esindajad, kes projektis osalevad.

Projekt vajab toimimise ajal toetust. Rahalise tulu allikateks on planeeritud fondid ning toetused.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

5. Riskitegurite analüüs

Riski kirjeldus	Tagajärjed	Tegevused riski mõju vähendamiseks
Teostamisriskid		
Administratiivkulude suurenemine	Projekti teostaja jääb kahjumisse või arendustegevuste kvaliteet kannatab	Hinnata mitmete arendusprojektide paralleelse teostamisega seonduvaid administratiivse töö mahtu
Ehitustegevuse ajaline pikenemine	Järgmised arendusetapid jäävad ooteseisundisse, projekti mõju ilmumine hilineb	Ehitusfirma hoolikas valik ning korralik viivistamisvõttesüsteem, et vältida ehitustegevuse ajalist pikenemist
Üleliigne turismiatraktiivsus	Turistide hulk hakkab häirima kohaliku loodus- ja inimkeskkonna taluvusvõimet	Hinnata kohaliku elukeskkonna taluvusläve ning piirata vajadusel turistide hulka
Mõju saavutamise riskid		
Turistide vähene hulk	Projekt ei saavuta prognoositud sotsiaal-majanduslikku mõju	Laialdane turundustegevus
Vandalism kirikukompleksis	Suured kulutused objektide taastamiseks	Turvafirma palkamine, koostöö politseiga
Halb kliima takistab vabaõhuürituste läbiviimist	Vabaõhuürituste populaarsus langeb	Planeerida suurema riskiga üritusi rohkem suvekuudele

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

6. Esialgne turundusplaan

Turundusplaani koostamise aluseks on võetud Edise mõisakompleksi arengukontseptsioon ning teostatavus-tasuvusanalüüs. Olulisim väljund arengukontseptsioonist turundusplaani jaoks on, et mõisakompleksi kui turismiobjekti arendamine toimub kolmes etapis.

6.1 Turundatav objekt

Turundatavaks objektiks on Edise mõisakompleks ning Edise Kabelimets.

Mõisakompleks on turundatav tervikuna, mis koosneb härrastemajast, linnusepiiskonnast, trahterist „Valge Hobu“, kirikut ümbritsevast alast ning kabelimetsast.

Härrastemaja on omakorda vaadeldav omakorda mitme objektina: Ekspositsioonid, renditeenuste ruumis, aktiivtegevuste ruumid ja kogukonnakeskus.

6.2 Turunduskontseptsiooni valik

Kaasajal eristatakse seitset erinevat turunduskontseptsiooni, mida tuleb kasutada ning millede vahel tuleb teha valik Edise mõisakompleksi turustamisel:

- tootmiskontseptsioon,
- tootekontseptsioon,
- müügi kontseptsioon,
- turunduskontseptsioon,
- sotsiaalse turunduse kontseptsioon,
- suhtlusturunduse kontseptsioon,
- väärtuspõhise turunduse kontseptsioon.

Tootmiskontseptsiooni kohaselt tarbijad on soodsalt meelestatud nende kaupade suhtes, mis on massiliselt levinud ja odavad. Ostustiimuliteks on toodete madal hind ja kerge kättesaadavus. Tegemist on tootmisele orienteeritud turundusega, mis on üks vanemaid turundustegevuse kontseptsioone.

Tootekontseptsiooni kohaselt tarbijad on nõus rohkem maksma nende kaupade eest, millel on parem kvaliteet (Andke ostjale valik!). Alates 1920. aastast tarbijate nõudlus seoses elatustaseme tõusuga muutus. Inimesed tüdinesid üheliigilisest toodangust, tekkis soov "millegi erineva" järele. Turg nõudis mitmekesisemat tootevalikut ja kujunes välja tootekontseptsioon.

Müügi kontseptsioon – tarbijad ostavad üksnes seda, mille vastu müüja suudab huvi äratada!). Majanduslikus situatsioonis, kus tootmine on nõudlusega tasakaalus või ületab seda, ostab tarbija vaid siis, kui teda selleks mitmesuguste müüki toetavate ja aktiveerivate meetmetega esutatakse.

Turunduskontseptsioon – toote arendamist tuleb alustada *tarbijate vajaduste* uurimisest ning toode peab vastama mõnele rahuldavale soovile (Klient on kuningas!). Konkurents kasvab, tarbijad muutuvad kaupade ja nende tarbimisomaduste suhtes valivamaks, arvestatakse enam mugavust ning aja kokkuhoidu jne.

Sotsiaalse turunduse kontseptsioon – ettevõtte peab saavutama oma eesmärgid tarbijate vajaduste rahuldamise kaudu, ilma et halveneks ühiskonna kui terviku heaolu. Lisaks ökoloogilise tasakaalu (reostuse) probleemidele tuleb meeles pidada ka seda, et ressursid (eelkõige loodusressursid) ei ole ammendamatud. Tuleb tähtsustada mitte tarbimise maksimumi, vaid ratsionaalseid tarbimisharjumusi.

Suhtlusturunduse kontseptsioon tähistab personaalset suhtlust, individuaalset lähenemist ja teenindamist. Eesmärgiks on arendada ja hoida firma ja tema klientide vahelisi kestvaid ja mõlemale tulutoovaid suhteid (Tunne ja hoia klienti!). Suhtlusturundus toetub turunduse infosüsteemidele, kliendiandmebaasidele ja elektroonilisele meediale.

Väärtuspõhise turunduse kontseptsioon – kõigi klientide rahulolu ei taga firmale kasumit, vaid oluline on efektiivne positsioonimis- ja diferentseerimisstrateegia, mis võimaldab edastada väärtusi kasumlikule tarbijagrupile ning on aluseks firma väärtuse suurenemisele.

Lähtuvalt Edise mõisakompleksi kui toote olemusest on mõisakompleksi turundamisel otstarbekas kasutada kombinatsiooni, millesse on haaratud tootekontseptsioon ning sotsiaalse turunduse kontseptsioon.

Toote kontseptsioonist tulenevalt arendatakse Edise mõisakompleksi pigem kui toodet ja seeläbi saavutatakse tarbijate huvi toote vastu, sest tarbijad on nõus rohkem maksma nende kaupade eest, millel on parem kvaliteet. 1920. aastal esmakordselt väljenduma hakanud trend, mille kohaselt inimesed tüdinesid üheliigilisest toodangust ja tekkis soov "millegi erineva" järele, ei ole kadunud tänasel päeval, vaid võimendub iga aastaga koos Eesti majanduse ja ühiskonna arenemisega.

Sotsiaalse turunduse kontseptsioonist tulenevalt arendatakse Edise mõisakompleksi mitte tarbijate hetkevajaduste rahuldamisest, vaid peetakse silmas ka kohaliku kogukonna huve. Kindluskiriku puhul on oluliseks kohaliku kogukonna osaks kogukond ning kohalikud inimesed kui linnakodanikud. Kontseptsioonist lähtuvalt tähtsustatakse mitte tarbimise maksimeerimist, vaid ratsionaalseid tarbimisharjumusi.

6.3 Turundusmeetmete nimistu

Isiklik müük

Isiklik müük on müüja isiklik suhtlus ühe või mitme potentsiaalse kliendiga selleks, et toode maha müüa. Juhul kui Edise mõisakompleksi turustamiseks soovitakse kaheksa kuulist kommunikatsiooni ostja ja müüa vahel, otsekohest tagasisidet või siis soovitakse toetus suunata vaid väga täpselt piiritletud sihtgrupile, siis tuleb kindlasti otsustada isikliku müügi kasuks.

Isiklikku müüki on otstarbekas rakendada Edise mõisakompleksi kui vaatamisväärsuse tutvustamiseks turunduskommunikatsiooni agentidele, kelleks on mõne teise organisatsiooni töötajad või esindajad, kuid kes tegutsevad kindluskiriku tutvustamise ja müümisega.

Agendi rolli täidavad giidid, kes kaasavad mõisa (Valget Hobust) turismiobjektina oma klientidele – turistidele korraldatakse turismimarsruudi hulka. Agendiks on ka Toila Sanatoorium ja Jõhvi Kontserdimaja, mis on atraktiivsed paljudele turistidele Venemaalt. Tingimisi täidavad agendi rolli ka ümberkaudsete koolide õpetajad.

Müügitoetus

Müügitoetus ehk müügi soodustamine hõlmab neid toetusmeetmeid, millega stimuleeritakse potentsiaalsid kliente neile pakutavaid teenuseid ostma, vahendajaid tõhusamalt tegutsema või siis mõlemat. Need meetmed püüavad Edise mõisakompleksi kui toodet kliendile lähemale tuua ning anda tootele lisaväärtust.

Avaliku arvamuse kujundamine

Avalikud suhted (*public relations*) – personali omavaheline suhtlemine, suhtlemine klientide ja avalikkusega. Kuna neid suhteid ei kujundata mitte ainult sihtturuga, vaid nad luuakse kõigi kohaliku kogukonnaga, ühiskonnaga, kõigiga, keda mõjutab või seob organisatsiooni tegevus, siis tuleb antud allosa korralikult läbi töötada, planeerida ja kirja panna.

Avalike suhete kasutamine kindluskiriku tutvustamisel on üsna tõhus vahend, kuna see meetod ei ole kallis ning jõuab kiiresti paljudeni. Lihtsam on kasutada avalikke suhteid kohalikus meedias, keerulisem on pääseda üle-riigilise levikuga meediavälja-annetesse. Meediakünnise ületamiseks on oluline hinnata mõisakompleksi kohta väljastatavat uudist uudisväärtuse kriteeriumite järgi, milleks on:

- päevakajalisus;

- ajakohane, parem on anda infot ette;
- erakordsed sündmused;
- lokaalsus;
- konfliktid.

Reklaam

Reklaam on kõige tuntum, kõige nähtavam ja tavaliselt ka kõige sagedamini kasutatav turunduskommunikatsiooni vahend.

Edise mõisakompleksi kui turismitoote arendajate praktilise reklaamitegevuse üheks põhisuunaks on luua võimalikult palju järjepidevaid ja kergesti äratuntavaid tunnuseid nii toote kui ka organisatsiooni enda juures, nii et need kõik seostuksid ja võimaldaksid reklaami mõjul aktualiseeruda hetkel, kui potentsiaalne tarbija tootega kokku puutub.

Mõisakompleksi reklaamimine trükimeedias ja audio-visuaalses meedias on põhendatud, kui turismiobjekt vajab potentsiaalsete tarbijate kõrgendatud tähelepanu konkreetsetel ajahetkel – see on ürituste puhul, kui on oluline lühikese aja jooksul kindlasti jõuda paljude potentsiaalsete tarbijate/turistideni. Sellisel juhul on reklaami põhisuunaks toimuv üritus, mitte mõisakompleksi turismiväärtus.

Mõisakompleksi turismiväärtuse esiletoomiseks on parimaks reklaamiks voldikud ja väljaanded, mis kirjeldavad mõisakompleksi erinevate toodetega seotud fakte pikemalt ning illustreerivad neid fotodega.

Üritusturundus

Üritusturunduse eesmärgiks on suhtumise või käitumise suunamine soovitud sihtgrupis läbi brändi väärtustel tuginevate püsivate emotsioonide tekitamise erinevate aktsioonide käigus.

Üritusturundus eesmärgiks on suhtumise või käitumise suunamine soovitud sihtgrupis läbi brändi väärtustel tuginevate püsivate emotsioonide tekitamise erinevate aktsioonide käigus.

Üritusturundus sobib hästi kindluskiriku strateegilise turunduseesmärgiga *informeerida kohalikku ja välismaist kogukonda Edise mõisakompleksi täienevast ajaloost ning seda ilmestavatest üritustest.*

Teiseks pakub mõisakompleksi ajalugu mitmekesist ainet nii kultuuriürituste väljamõtlemiseks kui meelelahutusürituste sisukaks täitmiseks.

Internetiturundus

Internetivorm kui Eestis ja maailmas kõige kiiremini arenev turunduskommunikatsioonivaldkond töötab kõige efektiivsemalt selliste turunduseesmärkide korral, kui tarbijale on vaja edastada rohkem informatsiooni, kui seda võimaldavad teised, pigem piiratud mahuga turunduskommunikatsioonikanalid.

Internetiturundusvormideks on aktiivne ja passiivne. Aktiivseks internetiturunduse vormiks on reklaam internetibännerite näol ning otsepostitus, mida korraldatakse klientide nõusolekul (nimetatakse ka "nõusolekaturunduseks"). Passiivseks internetiturunduse vormiks on informatsiooni esitamine koduleheküljel.

Edise mõisakompleksil on esialgu otstarbekas kasutada passiivset internetiturunduse meetodit.

Soovitused: Viia kodulehekülje aadress vastavusse brändi nimega, kajastada kodulehel kõiki mõisakompleksi territooriumile jäävaid vaatamisväärsusi.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kokkuvõte

Kontseptsioonis lähtutakse Riiklikust turismi arengukavast ning "klastri" põhimõttest, mis seisneb **turismialal tegutsevate omavahel seotud või üksteist täiendavate ettevõtete piirkondliku kontsentratsiooni soodustamises**, et tagada **turismi tasakaalustatud areng piirkonnas ning vaatamisväärsuste ja tõmbekeskuste väljaarendamine**, mis käivitaksid ettevõtluse lisateenuste pakkumiseks ja suurendaksid nõudlust.

Edise mõisakompleksi kui tervikliku turismiobjekti teenindusvõime ja atraktiivsuse tõstmiseks tuleb:

- **renoveerida mõisa härrastemaja;**
- **avada härrastemajas vabadussõja Viru rinde, kindral Aleksander Tõnissoni, 4. Jalaväepolgu / Viru üksik-jalaväepataljoni ja kaitseliidu Alutaguse maleva püsiekspositsioon, samuti balti-saksa Taubede suguvõsa, keskaegsete kindlusmõisa ning kohaliku kogukonna (tänapäevase Edise ja Saareküla külade) ajalugu käsitlevad ekspositsioonid, sh Jõhvi aiandist leitud Teise maailmasõja aegsete dokumentide ja H.Viirese ekspositsioon.**
- **kohandada turistidele teenindamiseks keskaegse Edise linnuse piirkond, koos seal avatavate müüride jäänustega, väliekspositsioonid ning aktiivturismi võimalustega (sh tarandkalme ja kivistuskalme rekonstruktsioonid koos vastavate rituaalide taasesitamise võimalusega ning isiklike otsuste langetamise koht ehk arbumisruum, samuti varastest lasterelvadest laskmise ning vibu-/ammujahi võimalus);**
- **võtta mõisahoov turismimajanduslikku kasutusse ja kujundada sinna väliekspositsioon ning aktiivturismi tegevused (eeskätt härrastemaja ja „Valge Hobuse“ piirkonnas);**
- **võtta mõisakalmistu ja sellega külgnev puistu kasutusele turismi- ning puhkepiirkonnana, põhifookusega kohaliku kogukonna teenindamine;**
- **kujundada linnuse asukohta, härrastemaja (sh Valget Hobust) ja Kabelimetsa ühendav terviklik külaliste-klientide liikumisskeem, mis võimaldab kompleksi tervikult kasutada;**
- **võtta vastu kogu arendatavat piirkonda hõlmav miljööväärtusliku ala teemaplaneering, mis piirab vertikaalarenduse kahe korrusega, kehtestaks võimalike ümberehituste stiililised piirangud, piirkonna arhitektuurilise ja miljööväärtusliku tervikliku loomiseks vajalikud printsiibid ning määratleb servituutide vajaduse;**
- **võtta vastu mõisakompleksi haljastusprojekt;**
- **võtta vastu Kabelimetsa haljastusprojekt;**
- **võtta vastu Kabelimetsa detailplaneering;**
- **viia vajalikud muudatused valla üldplaneeringusse;**
- **viia vajalikud muudatused valla arengukavasse;**
- **arendada välja tervikkompleksi arendusideedid toetavad märgilised kultuuriüritused;**
- **luua kogu tervikkompleksi tutvustav ja müüv interneti kodulehekülg ning turundusstrateegia;**
- **arvestada mõisakompleksi arendamisel naabruses asuvate kinnistute arendusprojektidega, et pakkuda neile puhkemajanduslikke jm teenuseid ning saavutada läbi koostöö üksteist toetav sünergiline efekt**
- **töötada välja mõisakompleksi ühtne turundusstrateegia.**

Kasutatud materjalid:

Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2005-2013
 Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013
 Riiklik turismiarenduskava 2007-2013
 Eesti Regionaalarengu Strateegia aastani 2015
 Jõhvi valla arengukava 2007-2010
 Jõhvi valla arengukava 2002-2005
 Maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" 2003.
[Maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Tallinna-Narva maantee \(E20\) Kukruse-Jõhvi lõigu rekonstrueerimine"](#) 2008
[Maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu "E20/T1 Tallinn-Narva trassikoridor täpsustamine Jõhvi-Narva lõigus ja Vodova-Riigiküla \(Narva ümbrus\) trassikoridori määramine"](#) 2008
 Ida-Virumaa maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Liikluskorraldus E20 Tallinn-Narva maantee Kukruse-Jõhvi teelõigul (km 155,9-163,2)”. Seletuskiri Jõhvi-Tartu 2008.
 Ida-Virumaa põlevkivi kaevandamisalade ruumiline planeering, 2002.
 Jõhvi valla üldplaneeringu eelnõu. 2008.
 Jõhvi valla Edise küla Mesinduse kinnistu detailplaneeringu projekt. 2008.
 Valge maaüksuse ning lähiala detailplaneering. Seletuskiri, kaardid ja lisad. Tartu 2008.
 E20 Tallinn-Narva maantee Kukruse-Jõhvi teelõigu tehniline projekt. CAS Teede Tehno-keskus töö)
 Kukruse mõisa arengukontseptsioon. 2007.
 Ontika mõisa arengukontseptsioon. 2007.
 Jõhvi pargi arengukontseptsioon. 2006.
 Jõhvi kindluskiriku arengukontseptsioon ja TTA. 2008.
 Arengustrateegia „Eesti 21. sajandi muuseumid“ 2005.

Analüüsiks vajalikul määral töötati läbi:

Muinsuskaitseameti arhiiv
 Ajaloo Instituudi arheoloogiliste leitudade kogu
 Eesti Rahvusraamatukogu ja Tartu Ülikooli raamatukogu fondid
 Eesti Riikliku Kirjandusmuuseumi fondid
 Eesti Ajalooarhiivi fondid
 Maa-ameti kodulehekülg <http://www.maaamet.ee/>
 Muinsuskaitseameti kodulehekülg <http://www.muinas.ee/>

Kasutatud publitseerimata materjalid:

V.Reimaa, A.-L.Reimaa. „Jõhvi Aiandi ajalugu“. 1989.
 Ajalooline materjal Jõhvi kihelkonnast 1931.a
 U.Hermann. Edise vasall-linnuse ajalooline õiend. Tallinn 1972.
 V.Ranniko. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Kohtla-Järve rajoon. Tallinn 1977.
 Ehitusseadustiku vajalikkusest Ülevaade õiguslikest probleemidest kehtivas õiguses ning õiguspoliitilised järeldused. Justiitsministeerium 2007.

Kasutatud publitseeritud materjalidest ja kirjandusest on olulisemad:

Est- und Livländische Brieflade I-II. Reval 1852, 1861.
 H. Johansen. Die Estalndliste der Liber Censur Daniae. Kopenhagen-Reval 1933.
 Koguteos Virumaa 1924.
 Koguteos Virumaa 1996.
 A.Tuulse. Die Burgen in Estland und Letland. Tartu 1942.
 J.Maiste. Mõisaehitektuur. – Kogumik Kohtla-Järve rajoonis. Tallinn 1983, lk 188-199.
 V.Raam. Järve ja Edise kindlustatud mõisamajad. – Kogumik „Kohtla-Järve rajoonis“. Tallinn 1983, lk 172-187.
 V.Reimaa artiklid Jõhvi Muuseumi Seltsi Toimetistes.

M.Taube. Archiv des uradeligen Geschlechts Taube. Sonst Tuve genannt. Bd I-II. Tartu 1910, 1914.

J.Lass Mõjude hindamine ja planeerimine – arusaamatuste ja vaidluste põhjused, võimalikud lahendused. Tallinn 2006.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

LISAD

Lisa 1 Edisega seotud legendid ja pärimused

Lisa 2 Jõhvi Aiandi territooriumilt 2000.a. novembris leitud 1943.a. vastupanuliikumise materjalide ning H.Viirese isiku ja tegevuse tutvustus

Lisa 3 Taubede suguvõsa lühitutvustus

Lisa 4 Varaste tulirelvade tutvustus

Lisa 5 Edise mõisa peahoone olemasoleva seisukorra ekspertiis. Zoroaster OÜ 2008

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Lisa 1 Edisega seotud legendid ja pärimused

Edise vasall-linnusel ja Jõhvi kindluskirikul on ühine tekkelegend, mida tuntakse „kahe venna legendi“ nime all. Selle legendi teemal on kirjutatud kaks vabaõhunaidendit, mida on lavastatud Jõhvi kirikuhoovis.

Maa-alune käik

Nii rahvajuttudes kui ka ajalookirjanduses on laialt levinud teade, et Edise linnuse ja Jõhvi kiriku vahel leidis maa-alune ühendustee. 1918.a. olevat see tee lahti kaevatud.

U.Hermann märgib 1974. aastal, et „Alles mõne aasta eest sattusid töölisel endise linnuse aseme juurest betooniapostide paigaldamisel maapinnas tühemikule, milles olid ma-alust käiku. Ka olevat samas läheduses vajunud maapind auto raskuse all mingisse tühemikku“.

Rahvaluuleuuriija J.M.Eisen tunneb samuti parimist Ediselt Jõhvi kirikusse viivast maa-alusest käigust.

Kahe venna legend

Varjunime **-na** all esineva autori poolt ümberjutustatud ja täiendatuna esitab legendi 1881. aastal "Ristirahva pühapäeva lehes" (mille koostajate avaldas 40 aastat hiljem ajaleht "Põhja Kodu"). Samas mainitakse, et lugu on etaja Babrikult kuulud jutu järel on kirja pannud":

"Kord elasid seal maal kaks venda, suurtisugu ja rikkad ning jõukad mehed. *Teine oli uhke sõjamees, teine tasane põllumees.*

Kui nüüd *vanem* vend sõtta pidi minema, andis tema *noorema* vennale, kes kodu jäi, käsku, ausat ja uhket maja, kantsi moodi ehitada. Seda tegi tema ka, kuidas aga mõistis, ja ehitas seda maja just selle koha peale, kus nüüd Jõhvi kirik seisab. *Maja ümber laskis tema sügava kraavi teha ja kõrge valli tõsta nagu kindlas linnal viis oli.*

Aga kui vend sõast koju tuli ja seda maja nägi, sai tema vihaseks, sest et ehitus mitte tema uhke meele järel olnud. Nad läksid riidu ja *vanem* vend lõi *noorema* maha ja *venna veri kastis maad*. Küll tuli nüüd kahetsemine mõrtsuka südamesse - aga liig hilja! Silmapisarad ei võinud venda mitte enam elusse kutsuda.

Kuri töö oli tehtud, venna veri kisendas taeva poole. Ta laskis kõik maja maha kiskuda ja nagu venna vere lopituseks selle koha peale kirikut ehitada. Kiriku ukse ees on kivi maas näha ja selle peale on rist raiutud; üks vana jutt ütleb, et see olla haua koht, kuhu noorem sai maetud. Kirikust mõni versta maad eemale pidand uhke vend omale kindlat maja ehitama ja öeldakse, et see seisnud vanal ajal nüüdse Edise mõisas."

Kirjanduslikult linvitud kujul esitab kahe venna legendi põhivariandi populaarsete kodulooliste rahvaraamatute autor A.Tõnurist 1924. aastal ajalehes "Põhja Kodu":

Kord elanud kaks venda. *Vanem* vend läinud sõtta ja käskinud *nooremal* vennal, kes kodukaitsjaks jäänud, sinna kohale, kus praegune Jõhvi kirik seisab, lossi ehitada, mida ka noorem vend teinud. Sõjast koju tulles ei olnud *vanem* vend ehitatud lossiga päri: vendade vahel tulnud tüli ja ägeduses lõi *vanem* vend *noorema* maha.

Vennatapmine mõjus aga *vanema* venna peale nii suuresti, et ta lossi *maha lasknud lõhkuda* ja selle asemele kiriku ehitas.

Uue lossi ehitas ta aga Jõhvi kirikust umbes 2 versta maad põhjapoole, laiale mäeseljandikule. Lossi nimi on kuni tänapäevani Edise lossiks jäänud. (kohalikus rahvakeeles kutsutakse ta Ädise).

Rahva jutt lisab veel nagu vendasi lepitades juurde, et *vanem vend käskinud ennast pärast surma kiriku ette maha matta, kust ta hauast terve kogudus üle käigu!* Sellega lootnud vennatapja oma veresüüd rahva ees lunastada. *Rist kivi peal, mõni samm suurest kirikuuksest eemal, näitab seda kohta, kuhu patukahetseja vennatapja maetud.* - Nõnda rahvasuu."

Erinevus varjunime **-na** all esineva autori variandist seisneb selles, et risti alla on tapetud noorema venna asemel maetud oma pattu kahetsev vanem vend.

Varjunime **B** all esinev autor seostab 1894. aastal Revaler Beobachteris ilmunud artiklis "Kiri Virumaalt" legendi samuti Jõhvi naabruses asuva Edisega.

Jõhvi ja Edise kuulunud kahele vennale, kes mõlemad alustasid ehitama lossi - üks Edisel, teine Jõhvi. Jõhvi vend sõitnud sõtta ja palunud teist ka Jõhvis lossi ehitada. Sõjast tagasi tulles polevat ta alustatud ehitisega rahule jäänud, näinud vennaga tülli ja surmanud ta kahevõitlusele. Järgnenud kahetsuses lammunud ta lossi ja ehitanud selle asemele kiriku. Surres palunud ta ennast maha mätta kiriku ette, mitte kaugele peasissekäigust, kus ta patust põrmu kõik tallata võinud.

Erinevus eelnevate variantidega seisneb selle, et vennad alustasid korraga kahe linnuse ehitamist, mille kohadki (Jõhvi ja Edise) on näidatud. Muus osas sarnaneb Jõnuristi ja **-na** variandiga. Edaspidi näeme, et korraga kahte hoonet armastasid ehitada maistsed hiid, kuigi nemad ehtasid hoopis kirikuid.

M.Taube koondredaktsioon legendi eri variantidest on eelneva järgne:

"Paljude sadade aastate eest - nii jutustab saaga - elasid kaks venda ühest väljapaistvast soost, kes *omasid mõlemaid naabermaisi, Ediset ja Jõhvit.* Sel ajal kui üks neist kaugele sõtta läks, pidi teine kohale, kus praegu kirik asub, ühe kindla lossi ehitama. Kui vanem vend tagasi tuli, tekkis vendade vahel tuline tüli /Tüli põhjust jutustatakse erinevalt. Kadunud Parun Aleksander Roseni esivanematele Edise lossist jutustatud variant märgib tüli põhjusena vanema, sõjas kadunuks jäänud venna abikaasa abiellumist nooremaaga/, mis varsti lõppes kahevõitlusega. Selle ohvriks langes noorem vend. Vanem aga, sügavast kahetsusest haaratud, *kiskus alustatud ehitise maha ja ehitas võitluse kohale patukahetsuseks kiriku.* Oma viimase tahtena *laskis ta ennast kiriku sissekäigu ette mätta*, et kogudus temast igal pühapäeval ja pühal üle käiks."

Taubede suguvõsa ajaloo uurija professor M.Taube seostas kahe venna legendi esimesena oma suguvõsa Edise haru ajaloga.

M.Taube versioonile lisas fantaasarikas arstist kodu-uurija H.Kurba veelgi värve juurde ja nii sündis järgmine kirjapanek, mis Ida-Virumaa tänaste kodu-uurijate ja giidide seas vast kõige rohkem on levinud.

"Edise loss "oli koguümishädaohus ja orduvalitsus tegi selleaegse lossi komtuurile parun Taubele ülesandeks vana lossi restaureerida. Et lossi müürid soosse olid vajunud ja loss küllalt kindel ei olnud, siis otsustas parun Taube uue lossi vana Jõhvi linnuse, praeguse Jõhvi kiriku kohale ehitada. Lossi kaitseks kavatseti kasutada soostunud jarve ja Jõhvi allika veekogusid. Selleaegse Edise lossi komtuurkonna alla käis Jõhvi, praegune Jõhvi kihelkond ja suurem osa Lüganuse kihelkonnast ühes Kikepere lossiga. Umbes 1242. aasta paiku laskis Jõhvi komtuur parun Taube Jõhvi ümbruskonna rahval uue lossi ehitamisega algust teha. Pärast alusmüüride rajamist jäi komtuur käsu venelaste vastu sõtta minna (1242 Peipsi lahing). Komtuur jättis Edise lossi noorema venna valdusse, samuti jäi tema hooleks ka Jõhvi uue lossi ehitamine. Sõjast tagasi tulles ja Jõhvi lossi ehitustöid vaadeldes sattusid vennad omavahel uue lossi sissekäigu ees tülli ja vanem vend (komtuur Taube) tappis noorema venna, teda mõõgaga läbi pistes. Pärast veretöö toimumist kahetses parun Taube venna tapmist ja otsustas veresüü lepituseks lossi asemele kiriku ehitada, mille tõttu laskis osa uue lossi müüridest maha kiskuda...

Oma veresüü lepituseks oli komtuur Taube korralduse teinud, et teda maetakse välja kiriku ukse ette, kus terve kogudus üle ta hua käiks. Veel hiljaaegu asus rist

peaaegu kõnniteel, kiriku uksest 6-8 meetrit eemal. Rist oli raiutud graniidist ja pandi lapiti kirikusse viivale teele, nõnda, et ta jäi täiesti ühetasaseks teesillutisega."

Otse rahvasuust kirja pandud tekstid

M.Jannaste tsiteerib üht Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduvat Lüganuse kihelkonnast üles kirjutatud kahe venna legendi teisendit, kus samuti esineb Edise nimi:

"Muistend räägib kahest vennast, kellest üks ehitas kiriku Jõhvi ja teine Edisele, ja nende omavahelisest tülist. Üks vend surmas teise, Jõhvi kirik sai valmis, kuid Edise jäigi ehitamata."

Armastatu variant

1943. aasta augusti "Eesti Sõnas" esitab tundmatu autor versiooni, kus sõttamineku asemel esineb tüllimineku põhjusena armastatu motiiv:

"Kiriku tekkimise kohta liigub ümbruskonnas vana legend. - Nimelt elanud Edise lossis kaks venda, kes mõlemad austanud üht sugulasneidu. Üks vendadest pidi jääma Edisele, kuna teine asunud endale Jõhvi lossi ehitama. Kaevatud ilma kraavid ja ehitatud vallid valmis, kuid siis läinud vennad oma ühise armastatu pärast tülli ja üks neist kaotanud selles tapluses elu. Tapja aga ehitanud südametunnistuse piinast lossi asemele kiriku, jättes lossikraavid ja -vallid alles. Tapetu haua kiviristi näidatakse kiriku ukse ees veel praegugi...".

Kuna selle versioonis puudub vendade sõjakäigule minek, siis tuli leida uus põhjus nende vaheliseks tülik, milleks sai ühine armastatu. Eespool nägime, et armastatu motiiv esines ka parun A.Roseni esivanematele jutustatud variandis, milles aga esines veel sõjakäigu teema.

Hiiumuistenditega seotud variandid

Rahvasuust üles kirjutatud tekstide populaarsemaks kangelasteks on muisted vägilased. Hiiumuistendite ühe levinima grupi moodustavad tekkemuistendid ja nendest omakorda kirikute ja losside tekkemuistendid. Hiiumuistendites kangelaste nimed vahelduvad kergesti (Kalevipoeg, Vanapagan, Suur Toim, Olav) ning seetõttu on Mihkli lisandumine nende hulka küllalt loomupärane.

Kahe venna legendi variandi, mis otseselt inspireeritud hiiumuistenditest, jutustavad ajaloolise traditsiooni kogujale E.Fensmanile 1931. aasta suvel Jüri Triinberg ja Leenu Loosberg Jõhvi kihelkonnast:

"Elanud kord Edisel kaks venda (Taubed). Nad otsustanud omavahel, et üks ehitab Edisele kiriku ja teine Jõhvi lossi. Esiteks teinud lossiehitaja sellele valli ja kraavi ümber, sellest siis ongi kirikul praegugi vall ja kraav ümber. *Vendadel olnud ainult üks haamer, seda visanud nad töötades ikka üksteisele (Edise ja Jõhvi vahet 3 km).* Kord sattunud aga vennad omavahel tülli ja Jõhvi vend löönud Edise venna maha. Oma pattu kahetsedes aga ehitanud ta nüüd kavatsatud lossi asemele kiriku, venna mälestuseks kohale aga, kus vend langes, olla ta asetanud kivist risti, mis praegugi veel sääl."

Lugu on küllalt sarnane põhiversiooniga, välja arvatud haamri viskamise motiiv. Vasara üksteisele viskamine suure maa taha on tüüpiline hiiumuistendite motiiv ja lubab veelkord oletada, et ka Jõhvi kiriku puhul võis algselt tegemist olla Kalevi vägilaspere liikmetega.

Huvitavaid seoseid hiiumuistenditega avab Eesti arhiivinduse rajaja O. Liivi poolt 1924. aastal noore ajaloo huvilisena Lüganuse kihelkonnast kirja pandud pärimus:

"Kaks venda ehitavad linna, üks praeguse Alulinna, teine Edise mõisavälja varemete juurest. Vennad saanud esialgu hästi läbi. *Nüüd läks üks vend välismaale naist kosima.* Palus teist ka tema osa edasi ehitada. Teine mõtelnud: «Enne ehitan enda osa, siis venna oma.» Kui vend tagasi tulles nägi oma osa edasi viimata seisvat, lõi ta

siijäänud *venna Mihkli* maha. Oma tegu kohe kahetsedes kisub vend juba ehitatud osa Edise väljal maha ja ehitab (praeguse) Jõhvi kiriku, *millele ta paneb tapetud venna auks Mihkli nime*. Venna mahalöömise kohal, pea[aegu] kiriku ukse ees, seisvat suur ristiga kivi. *Alulinna ehitades pole jõudnud Mihkel ka kuigi kaugemale. Mis päeval ehitatud, see kistud öösi maha.*"

Esiteks ei seostu siin ehituse algus enam Jõhviga, vaid Alulinna ja Edisega. Ka siin esineb ühe venna lahkumise motiiv, kuid mitte sõjaväljale, vaid välismaale naist kosima (vrld armastatu variant ja M.Taube viide Rosenite perepärimusele).

Esmakordselt ilmub surmatud venna nimena Mihkel. Pooleli oleva lossi maha kiskumise koht pole mitte Jõhvi vaid Edise. Kiriku asukoha valik toimus hukkamise koha järgi.

Veel selgub, et Mihkel ise oli üritanud tagajärjetult ehitada lossi Alulinna kohale, kuid see oli öösiti alati maha lõhutud. Siit aga viib lausa lai otsetee hiidude maailma ja meie lauluis. Fr.R.Kreutzwaldi rahvuseepose juurde.

H.Joonuks tunneb samuti pärimust Alulinna ehitamisest, mille järgi lõi, mida ehitusmeistrid päeval ehtasid, lammutati öösel ära:

"Üks jutt pajatab hoopis nii: kaks venda ehitanud linnust - üks Alulinna, teine Edise linnust. Esimene läinud välismaalt endale naist tooma ja palunud, et Edise vend Alulinna ka edasi ehitaks. Kui nüüd esimene vend tagasi jõudis ja nägi, et Alulinna müürid polnud sugugi kerkinud, lõi ta vihahoos venna maha. Samas kahetses ta härdalt oma süüd ning ehtas venna mälestuseks hoopis Jõhvi kiriku.

Hoopis omamoodi variant on kirja pandud Haljalast:

Jõvisse akand üks vend lossi ehitama, *kus ühe silmaga inimese eland. Neil old üksainukene silm otsa ees, nagu luua võru ja nii tugevad, et keski ei ole nende vasta saand. Kuningas pidänd ühe korra Jõvi kõrvest läbi sõitma, küütobused ootänd terve 2 nädalat: mõnel varastatud ootamisega hobused, mõnel lõppend leib otsa. Kuningas lähend oopis merd mööda läbi, sellepärast, et teine vend Edisesse ka lossi akand ehitama, aga kui nähend, et vend suurema ja ilusama lossi saand, lähend Jõvisse, kehe müts, kindad ja mõek Jõvi kirikus alles on, venna küsimuse pärast „Müts, kus kindad?“*

Kuninga lööpril, kes kuningas tõlla ees pidänd jooksnä ja inimesi tee pealt eest ära ajama, old seda vasta sääre marjad ära lõigatud, et eeste kerge jooksmä on. Narvast akand kemplemise peale üks kapter lööpriga Waewarusse ajama: kippar laevaga, lööper jala. Lööper saand enne kipparit Waewarusse aga kippar lööpril lööpri südametäiega maha ja maand kalmumäele maha. Kuningas ei ole ilma lööprita maanteed mööda sõitanda saand ja sõitnud merd mööda Tallinna."

H.Länts 1938 Haljala

Piinakamber Edise lossi al ("Virumaa teataja" 27.05.1938, nr 62.)

Jõhvi läheduses asuva keskaegse Edise kindlustatud lossi varemed, mis praegu asuvad kindral A.Tõnissonile kuulaval samanimelise mõisasüdame maa-alal, on meil seni veel ajaloolaste poolt lähemalt uurimata ja näivad varjavat endas mõndagi huvitavat. See keskaegne kindlus on elanud üle küllaltki ärevaid päevi ja juba möödunud sajandist alates seisab ta varemetes.

Edise vanemate elanike seas püsivad aga põlvest-põlve edasiantud jutud, millede kohaselt kindlusevaremete all peituvat muistsed keldrid, millistesse seni pole keegi pääsenud. Alles mõned aastakümned tagasi on juhuslikul kaevamisel satunud seal peale rauduksele, mis viis maa-alustesse ruumidesse, kuid selleaegne mõisaomanik Rosen pole töölistel lasknud raudustavada, vaid selle ette veeretati raskeid kivimürakaid ning kaevatud avaus täideti mullaga.

Seda sündmust on mitmed isikud oma silmaga pealt näinud ja nende poolt teatakse ka praegu näidata raudukse asupaika kindlasti kätte. Kord oli juba praegusel mõisasüdame omanikul kavatsus seda saladust avastada, kuid kulude kartusel jäeti see edaspidiseks.

Vanarahva kõneluste kohaselt peaksid need keldrid varjama endas ka muistset piinakambrit, kus keskaegsed piinariistad seisavad veel praegugi endises korras. Kuna siin keldrite avastamine on seotud õige vähese kuluga, siis peaksid meie ajaloolased juba lähemal ajal võtma selle töö käsile ning tooma Edise keskaegsete kindluskeldrite saladuse

päevavalgele. Võimalik, et samadest keldritest viib ka maa-alune tee Jõhvi kirikusse, kuna viimane oli Edisega kindlate andmete kohaselt sarnase käiguga ühendatud. Jõhvi kirikualuses oli selle käigu algus aastakümnete eest seisnud veel täiesti avatuna ja Jõhvi elanikud käisid siis käiku mööda sageli Edise pool. Õnnetuste vältimiseks müüriti aga käigu avaus lõpuks kiriku juures kinni.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Lisa 2 Jõhvi Aiandi territooriumilt 2000.a. novembris leitud 1943.a. vastupanuliikumise materjalide ning H.Viirese isiku ja tegevuse tutvustus

Leid koosneb kirjandus- ja ühiskonnategelase *Hugo Viirese* valdavalt 1943.a. pärinevast trüki- ning käsikirjalisest materjalist, põrandaalustest väljaannetest, lendlehtedest jms.

Hugo Viires sündis 1907.a. Jõhvi vallas Puru külas. Alates 1933.aastast hakkas ta avaldama kirjanduskriitikat, millele peagi lisandusid ühiskonnateemalised kirjutised. 1939.a. ilmus H.Viirese näidend "Põlevkivikaevurid". H.Viires oli aktiivne ÜENÜ tegelane (1937/38 ÜENÜ keskuhatuse sekretär), samuti tema abikaasa Pärja Laaniste.

H.Viirese artikleid ja juhtkirju avaldasid peamiselt ajaleht "Päevaleht" ning ajakirjad "Akadeemia", "Tänapäev", "Areng" ja "ERK". Tema kirjanduskriitilisi artikleid avaldasid peamiselt "Looming" ning "Kunst ja Kirjandus".

Riiklikus Kirjandusmuuseumis katkeb H.Viiresega seotud materjal 1940.aasaga. Pärast sõda ta küüditati.

Leiu tulemusena selgub, et saksa okupatsiooni ajal oli H.Viires tihedalt seotud Eesti Omavalitsusega ning püüdis kasutada oma sidemeid "eesti asja" ajamiseks Ida-Virumaal. Lisaks selgub, et H.Viires asutas 1943.a. suvel illegaalse organisatsiooni Eesti Rahvuslik Abistamisliit, mis juba sama aasta sügiseks laienes üle kogu eesti ja omas allorganisatsioone pea kõikides maakondades. Põrandaaluse kirjanduse olemasolu leius viitab samuti kontaktidele iseseisvusliikumisega.

Poja mälestustest selgub, et H.Viires kavatses 1944.a. salaja emigreeruda, kuid selle nurjas pidev jälitamine sakslaste poolt. Leitud mürsukest dokumentidega on ilmselt peidetud enne emigreerumiskatset. Pärast asumiselt saabumist oli H.Viires seda poja mälestuste järgi otsustades ilmselt otsunud.

"Eesti Rahvuslik Abistamiskomitee." – vaimukultuuri päästja

Organisatsiooni eesmärgiks oli aidata haritlasi, kirjanikke ja loomeinimesi, kes saksa okupatsioonialajal väga kehvades tingimustes elasid ja pooleldi nälgisid. Põhjalikult kirjeldab Viires komitee sündi salajases märgukirjas vanale tuttavale ÜENÜ päevilt härra Artur Kellerile Majandus- ja Transportdirektooriumisse Tallinnas, kelle poole ta pöördus abi saamiseks transpordi osas ning ka rahalise külje kindlustamiseks. Selles kirjas kirjeldab ta, et "Pärast sõjakoleeduste lõppemist, kui sakslased kehtestasid toidunormid, asudes üldse kõiki meie toitlusmajanduslikke ja agraarprobleeme lahendama ainult omaendi ekspansiooni- ja eksploateerimishuvide seisukohast, külastasin ma mõningaid eesti silmapaistvaid teadlasi, kirjanikke ning kunstnikke Tallinnas ja Tartus, et neilt kuulda nende vintsutusi punase despotismi päevilt. See oli kevadtalvel 1942. Neil käikudel ma avastasin kohutava tõe, mis varsti polnud enam mingi saladus: *meie vaimuinimesed nälgisid.*" Kirjast selgub, et suvel oli Hugo saanud Dr.Mäelt kirja, millega ta pidi vastu võtma töökoha Haridusdirektooriumis, kuid ajaloolase Juhan Libe vastutulelikkuse tõttu sai ta jääda vabakutseliseks ning ühel öhtul leidis ta oma idee: "*pean kogu eesti rahva silmad avama, et ta näeks meie kultuuriloojate viletsust!*" Ma fikseerisin nüüd lähemad töökavad, tegin kalkulasiooni ja 03.märtsil 1943 olin oma ettepanekutega Tartus. Otsisin üles tuttava magistri, täiesti siira eesti vaimuinimese, kes minu kavast sattus vaimustusse. Temaga koos läksime ühe professori juurde ning samal päeval sündis meist kolmest selle rahvusliku liikumise esimene illegaalne organ – Eesti Rahvuslik Abistamiskomitee. Lõikuskeus läks juba Alutaguselt Punase Risti autoga juba suurem saadetis võid ning muid toiduaineid Tartu. Varasügisest alates töötab keskus ka Tallinnas. Abistatud on 50 silmapaistvamat loovjõudu ja rahvalt on saadud 200 kg võid, liha, 2000 kg teravilja. ERA rakukestega on üle külvatud kogu maa, v.a. Petseri- ja Saaremaa. Mõningad inimesed on viinud ise toitu vaimuinimeste kodudesse ja on ka lahked majad, kuhu võivad loovinimesed minna." Ühtlasi märgib ta, et teeb seda patsifistina ja idealistina. "Mul ei ole kunagi midagi rohkem olnud, kui isamaa, ideed ja raamatud ja ma ei ole ka midagi rohkem tahtnud." Oma ideed jagas Hugo ka kirjanik Juhan Sütistega, kes samuti ideest kinni haaras. A.Keller määratigi komitee esimeheks ja Viires asetäitjaks. Nendega liitus Hendrik Visnapuu. See oli

ajutrust, mis tegutses Tallinnas. Tartus juhtis tegevust prof.G.Suits. Tartusse toiduaineid väga palju ei saadetud, sest jõukama ümbruse tõttu polnud nappus nii terav. Abistati peamiselt Tallinnas elavaid vaimuinimesi. Või osas aitas Võiekspordi direktor Reinart, kes mõistetavatel põhjustel ei saanud otseselt komiteesse kuuluda. 1944.aastal pöördus Hugo palvega tuttava Toomas Hellati poole trükkida komitee üleskutse eesti rahvale aidata nälgivaid vaimutegelasi, kuid Hellat väitis, et tal pole seda võimalik teha. Kui Hugo kirjutab oma tutvusest Hellatiga, siis teeb ta KGB uurijate silmis saatusliku vääratuse, kirjutades nõnda: "Nii jäigi see üleskutse trükkimata ja rahvas ei saanudki teda näha, sest vahepeal arenesid sündmused suure kiirusega, kõik kadus sõjamürina ees laiali ja septembri lõpupoolel okupeerisid Punaarmee osad Eesti." Selle lausega andis Hugo uurijatele selge pildi, mida ta tegelikult nõukogude võimust mõtles.

Kirjanikust luurajaks

Hugo tutvus Hellatiga sai alguse 1944.aasta kevadel, mil Virumaa koolide inspektor Hermann Rajamaa kutsus teda Kohtla-Järve koolimajja, kus neid ootas luuregrupi liige Evald Soomer ("saare"). Nad rääkisid, et saksa võim variseb varsti ning peagi saabub aeg Eesti riigi taastamiseks ning loodetavasti sõlmitava lepingu põhjal Inglismaa ning USA-ga ei ründa Nõukogude Liit Eestit. Nad palusid Hugolt anda olukorra kohta infot. Hugo ajas algul küll vastu, et ta pole aktiivne inimene, kuid lõpuks nõustus, sest sakslaste võimutsemisest oli kõrini. Lepiti kokku, et paar nädalat hiljem kohtutakse Tallinnas Estonia teatri ees. Kohtumise käigus tutvus Viies Hellati, Kaljuranna ja Talgrega. Vajalikke teateid sai Hugo K-Järve Põlevkivitööstuse direk-torilt Ilmar Kurruskilt. Viiese nime mainib oma ülestunnistuses KGB-le esmalt Hellat kui Kaljuranna tuttavat (ff.120, s.11576, lk.261 ära-kiri T.Hellati tunnistusest 23.dets.1944). Antud küsimuses küsiti Hellat veel ka uuesti üle 22.02.1946 (samas, lk.243). See tutvus andis Viiresele KGB uurijate mõistuses spiooni tiitli.

Kes said abi?

Tartus tegutses saksa okupatsiooni ajal edasi Kirjanike Liit, kuhu kuulus ligikaudu 22 inimest. Hugo sinna ei kuulunud. Komiteelt said abi praktiliselt kõik tuntumad loovisikud: M.Under ja A.Adson, F.Tuglas, näitleja E. Vilmer-Lauter, dramaturg A.Säre, helilooja ALäte, piiskop J.Kõpp, kirjanikud J.Metsanurk, A.Sang, J.Sütiste, H.Visnapuu, G.Suits, B.Alver, H.Talvik, P.Viiding, P.Vallak, H.Raudsepp, keeleteadlane J. Aavik, prof. O.Loorits, prof.A.Saareste, jpt. Umbkaudu olevat abi saanud ligi 200 inimest. Abi saajatest kuulus KGB üle Daniel Palgi, Paul Viidingu ja Heiti Talviku (samas, lk.269, 280, 284).

KGB toimiku põhjal saab komitee tegutsemise kohta teada, et Tallinnas koondati toiduained Eesti Kalurite Keskuse direktori, nimega Mänd juurde, aadressil Pärnu mnt.10. Nimekirjad, kellele need jagada, saadi Visnapuult. Toiduainetega toetas näiteks Iisaku farm, kust saadi 1 kast võid, Rakvere farm, kus oli juhatajaks Määrsepp-4 kasti võid. Toila vallast viidi Tartusse 400 kg jahu. Toila vallas koguti toiduained ühte Kooli tänaval asuvasse kontoris, mida juhatas Peet Konsulent. Tartus aitas prof. Lindeberg ning toiduaineid jagas laiali Daniel Palgi, kes oli endine "Eesti Kirjanduse" toimetaja.

ERA arhiiv nimekirjast.

Õnneks on säilinud kõige olulisemad dokumendid.

Esimesena paelub kahtlemata huvi **nimekiri isikutest, keda 1941.aastal kommunistide ajal taga küsati või jälitati**. Nimekirjas on nimeliselt 22 isikut ja mitmuses on kirjutatud "Telefoni keskjaama ametnikud".

Teiseks unikaalne eksemplar põrandaalusest trükisest Eesti Vabariigi Häälkandja "**Päris Eesti**" nr.1, aastast 1943, mida võib "Põhjaranniku" artiklis toodud Peeter Oleski sõnul leida veel üksnes julgeoleku poolt arreteeritud inimeste toimikutest.

Otseselt organisatsiooni puudutavatest dokumentidest on säilinud **üleskutse Eesti Rahvusliku Abistamiskomitee poolt pealkirjaga "Eesti rahvuslane!"**, trükitud Tartus,

1943.aastal. Üleskutses kutsutakse rahvast algatust igati toetama ning aita- ma soetada toiduaineid haavakliiniku ja silmapaistvate kultuurikandjate heaks.

Pöördumises Võrumaa poole palutakse organiseerida maakonnas ustavaid eestimeelseid ja julgeid inimesi, kes oskavad ning on suutelised suurima saladuskatte all hankima toiduaineid meie nälgivate kultuur-tegelaste abistamiseks. Sellest pöördumisest selgub, et Lõuna-Eesti vastuvõtupunktiks on Ülikooli I haavakliinik Tartus Toomemäel. Küsida tuli haiglaperenaist nimega Raudma.

Ringkirjas nr.1 Kõigile üld-ja ringkonnajuhtidele, nõunikele, organisatoritele ja usaldusmeestele avaldatakse ERA poolt seni tehtu eest tunnustust ning ühtlasi palutakse silmas pidada, et okupatsiooniväed, mis paiknevad kooli-ja rahvamajades, ei hävitaks raamatukogusid ja arhviive. Samuti palutakse silma peal hoida mälestusmärkidel ja väärtuslikel ehitistel ja parkidel.

Dokumentide hulgas on ka mitmeid märgukirju. Kõigepealt juba eelmainitud ja kõige põhjalikum **Salajane märgukiri** härra Artu Kellerile.

Järgmine kiri on kirjutatud Kohtla-Järvel 27.detsembril 1943 ja saadetud Tartusse **Eesti Karskusliidu peasekretärile**, kelleks oli E. Kubjas. H.Viires mainib, et G.Suitsu 60. Juubelil oli tal võimalus kõnelda probleemist, mille ette on asetatud kogu tänapäeva võitlev eestlus. Selleks on vaimutegelaskonna alatoitus. Eesti Karskusliit oli nendel päevadel taas oma tegevust alustanud. Viires palub teha koos kõik, et andekailt vaimuinimestelt iga murdosa uut eesti kultuuri veel õigel ajal kätte saada ning et Eesti Karskusliidul oleks kultuuriinimeste abistamiseks loodud liikumisel oma osa. Kiri lõpeb sõnadega, et *"Eesti ürgne põhjavaim on tugevam kui kõik suurvõimud: me jääme!"*

Hugo Viires ei muretsenud mitte üksnes vaimuinimeste olukorra pärast. Oma **kirjas Kindralkomissar Litzmannile** muretseb ta laste hariduse pärast, sest Kohtla-Järve koolimaja on vangivalvurite käsutuses ja linn on ilma koolita. Maja võeti üle lubadusega, see peatselt tagastada, siis lubati kooli jaoks ehitada baar, aga kumbagi ei tehtud. Sügisel toimus õppetöö rahvamaja saalis, kus õppureil tuli olla põrandal põlvili ja kasutada toolipõhja kirjutuslauaks. Kuid sealgi keelati kooli jätkamine. Üle 600 õpilase on jäetud omapead. Hugo Viires hoiatab ka selle-eest, et piirkonnas on palju proletariaati ning meeolud sellise olukorra juures ei ole riigile soodsad.

16.augustil 1943 dateeritud kirjaga pöörduvad **Eesti Omaavalitsuse juhi dr.Mäe poole** rohkem kui 1000 eestlast, kes Jõhvi linnas 03.08.1943 asetleidnud hirmsas tuleõnnetuses kannatada said. Tuleõnnetuses hävis pool linna, sh. Mihkli kirik, leerimaja, jahuveski, värvimistööstus, saun, seltsimaja ja baar. Oli ka inimohvreid. Napist päästetud varast riisusid veelgi abistamis-ja kustutamistöödele toodud vene sõjavangid ja ka saksa sõdurid. Abi palutakse eluasemete ülesehitamisel, sest korteripuudus on äärmiselt suur. Samuti palutakse abi riiete ja jalanõude muretsemisel ning rahalist toetust. Ühel paberilehele on kirjutatud ka andmed tuleõnnetuse kahjude kohta. Hukkus 2 inimest. Põles 91 elumaja ja 129 kõrvalhoonet. Kanna said 729 isikut ehk 329 leibkonda.

Veel on säilinud mõned kirjad seoses ERA tegevusega. Näiteks **Tartus 27.nov. 1943 adresseeritud kiri ühele koolijuhatajale**, milles palutakse saata kooliesindus G.Suitsu 60.aasta juubeli puhul Tartusse ning anda kaasa "tervituspakikesi" (st.toidupakke). Palutakse võimaluse korral kingiks tuua kas eesti mustrikindad või salli või kampsuni vms. Juubeli tähistamine toimus Eesti Kirjanike Liidu, Noor-Eesti, Eesti Kirjanduse Seltsi, üliõpilaskonna jt.organisatsioonide initsiatiivil laupäeval 4.detsembril kell 6 õhtul Vanemuises.

Üks kiri on adresseeritud kirjanik Juhan Sütistele 7.dets.1943, milles antakse teada, et oli toimunud kohtumine põllundus-ja kodunduskoolide juhatajatega kodumaa eri paigust. Hugo palub kirjanik Sütistel saata nende loomeinimeste aadressid, kelle nimed on juurdelisatud nimekirjas.

2 kirja on saadetud leitud toetajatele. V.Leisile Abjasse 26.nov.1943 ning härra Hindole Rāpinasse 01.dets.1943, millest selgub, et Rāpina on võtnud enda peale kolme vaimuinimese eest hoolitsemise. Kirjades rõhutab ta, kui tähtis on selline ühine abistamine rahvuse seisukohalt. *"See õpetab inimestele, mida tähendab kuulumine ühte rahvusesse. Oleme kommunistide ajal küllalt kannatanud, nüüd peame ühte hoidma!"*

Kirjanikke ei üritanud Hugo aidata mitte üksnes sõja ajal, vaid üritas organiseerida abi ka nõukogude võimude poolt represseeritud loovinimeste perekondadele. Antud küsimuses läks ta isegi ENSV välisasjade rahvakomissari Hans Kruusi jutule, kes palus tal pöörduda antud probleemiga Kirjanike Liidu poole. Abi oli lubanud anda agronoom Tromm Viimsist (*samas, lk.268*). Pärja Viirese tunnistusest KGB-le selgub, et 1945.a. andis Hugo toiduaineid Tuglasele ja Metsanurgale. (*samas, lk77/p*)

Sattumine KGB küüsi.

Võiks ju arvata, et saksa okupatsiooni ajal vangide, haavatute ja kultuuritegelaste abistamise nimel eluga riskimise eest oleks Hugo Viires pidanud pälvima nõukogude võimu poolt tunnustust. Oh ei! Nõukogude ideoloogia absurd tõlgendas kirjanike abistamist kui suhtlemist eesti natsionalistidega ja selle patu eest ootasid hoopis Siberi avarused. Teame, et Viirese nimi oli juba KGB orbiidis tänu Hellati tunnistusele, kuid KGB hambusse sattus esmalt Hugo naine Pärja Viires. Nagu paljud eestlased, üritas perekond Viires 1944.aasta sügisel ees ootava "õilsa tuleviku" eest välismaale põgeneda. See annab ka seletuse, miks Hugo ERA dokumendid maha mattis. Paraku mingite probleemide tõttu põgenemiskatse Läänemaa kaudu ebaõnnestus. Poeg Arne saadeti Pärja vanemate poole sisse ja Hugo ja Pärja tulid Tallinn - Nõmmele ja nende aadressiks sai Lai tn.6-3. KGB toimikust saame teada, et Hugo hankis endale töötõendi tolleaegselt ajaleht "Sirp ja Vasar" toimetajalt Debora Vaarandilt, kuid kaastööd ta kirjutama ei hakanud, sest Hugol avanes Kunstidevalitsuse abijuhataja Paul Rummoga läbirääkimiste tulemusena võimalus kirjutada näidend. Hugo tegi kavandi 4 vaatuselise näidendi "Kangelaste veski" jaoks, millega hr.Rummo rahule jäi ja palus Hugol näidendi kallal tööle asuda. Hugo kavatses näidendis kasutada nii kirjanike abistamise teemat kui ka metsavendade tegevust saksa okupatsiooni ajal. Loomulikult tuli maksta lõivu ideoloogiale ja näidendi totraks lõpuks oli kavandis sündmustetruult ja ainuvõimalikult Punaarmee saabumine, keda ootab eriti üks naistegelane, kelle vend seal võitleb. Hugo hakkas näidendi kallal tööle ja palus, et teda võetaks Kunstidevalitsusse arvele, kuid P.Rummo sunn ei olnud see võimalik.

Pärja Viires oli gümnaasiumi haridusega ja olnud aktiivne ÜENÜ liikumises. Nende abielludes 1937.a. oli Hugo "Virumaa Teataja" aja ehe juures toimetaja, kust ta vastuolude tõttu juhtkonnaga 1938. aastal vallandati. Pärja oli töötanud alates 1936.a. K-Järve Põlevkivitööstuses kantseleiametnikuna, hiljem raamatupidajana ja saksa ajal kassapidajana. Mõnda aega oli ta varem olnud Soomes tööl eesti filoloogina. Oma tunnistuses KGB toimikus kirjutab Pärja, et nad aitasid ka saksa vangilaagris viibivaid vange toitainetega, sest laager asus nende aiamaa kõrval. Pärja kirjutab ka huvitavast seigast, et Hugot taheti 1944.a. algul panna K-Järve linnapeaks, kuid mees keeldus kategooriliselt (*samas, lk.75-75/p*). Tallinnas olles asus Pärja tööle ENSV Kalatööstusesse raamatupidajaks. Tol perioodil suhtles Hugo kirjanikest kõige rohkem R. Sirgega, kellega oli tutvunud 1943.a. G.Suitsu juubelil. Pärja püüdis töökohta kasutades luua suhteid välismaal käivate meremeestega. Ta sobitas tutvust kapten Hans Hamburgiga. 1945. aastal sai Pärja kirja oma sõbrannalt Eva Madarilt, kes oli Rootsi põgenenud. Eva oli hariduselt arst. Hans Hamburgi kaudu saigi alguse salajane kirjavahetus. Eva palvel kirjutati ka ülevaade olukorra kohta Eestis. Kirja koopia on toimikus säilinud (*samas, lk.437-438*) ja selles on toodud mõningaid fakte punavõimu repressioonidest eesti rahva kallal. Antakse teada, kes kultuuritegelastest on vahistatud või põlu all. Rahvas teatris ei käinud, sest seal mängiti vene tükke. Punašodurite poolt vägistati isegi 4-5 aastaseid lapsi ja 70 aastaseid rauku. Inimesi tapeti paari kilo peki või pudeli viina pärast. Tondi lasketiirudel ja Männikul oli mõrvatud umbes 2000 meest. Kirjeldatakse ka venelaste metsikusi metsavendade vastu konkreetse näite varal Tartumaal Torma vallas, kus viiekümne meheline karistussalk oli mitu nädalat kohal ja "töötas." Hugo kommentaar kirja kohta KGB uurija jaoks kõlas "Eesti natsionalisti seisukohalt on kirjas esitatud faktid objektiivselt." (*samas, lk47/p*). Lisaks kirjavahetusele üritas Pärja oma tuttava kapteni kaudu otsida võimalust emigreeruda ja aidata seda teha ka oma tuttavatel Oskar Uudeküllil, keda tundis juba ÜENÜ päevilt ja ja major Mihkel Martsool. Kalakombinaadi inimesi saadeti Rootsi põgenike paate ära tooma. Esimene sats oli ära toodud. Pärja püüdis organiseerida nii, et saaks järgmisel korral kaasa. Paraku kubises Kalatööstus nõukogude süsteemile omaselt nuhkidest. Pärja reedeti ning vahistati 23.01.1946. 23. märtsil võeti kinni ka Oskar Uudeküll, Mihkel Martsoo, Elvi

Martsoo ja Ottilie Kaldmaa. Hugo Viires arreteeriti 06. veebruaril. Läbiotsimisel leiti Hugo käest võltsitud sõidulubasid. Need oli ta saanud oma kunagiselt tuttavalt ülikooli päevilt Inge Raidi käest 1945. aastal. Inge spekuleeris nendega ja pakkus ka Hugole. Sõiduload oli Inge saanud Harjumaa Täitevkomitee Tööstuskombinaadi peainsenerilt Oskar Karikoselt. Hugo võttis need vastu, sest sõidulubade saamine oli raske. Ta kasutas neid sõiduks kodutallu. Sõidu otstarbeks valmistas Hugo endale ka Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu büroos 1946.a. jaanuari lõpul arvelevõtmise tunnistuse, sest see õigustanuks pikemat peatust kodutalus. Kasutada ta seda ei jõudnud. Hugo pani lootused sellele, et kui näidend on valmis, siis võetakse ta ametlikult arvele. Elatumine ainult loometööst oli KGB silmis ülimalt kahtlane tegevus ning uurijad pinnisid pidevalt, mis dokumentide alusel ta elas ning millega tegeles. Hugole esitatud süüdistus kõlas KGB stiilis absurdina. Elamine illegaalina, lävimine eesti natsionalistidega ning spionaazh. Hugo võttis omaks üksnes võltssõidulubade omamise. (samas, lk.21)

Üks Intasse, teine Vorkutasse.

15. märtsil 1947 toimus erinõupidamine, mille alusel mõisteti karistused kuuele inimesele. Pärja ning Hugo Viiresele anti 10 aastat. 10 aastat määrati O.Uudeküllile ja M.Martsoole. O.Kaldmaa sai 8 aastat ja E. Martsoo 6 aastat.

H.Viires suri 1974. aastal ning on maetud Rahumäe kalmistule. Osa tema käsikirju on sugulaste poolt antud Kirjandusmuuseumile. Pärja suri 1984. aastal.

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Kernel for PDF Split & Merge Demo

Lisa 3 Taubede suguvõsa lühitutvustus

Vanimad jäljed Taubede suguvõsast pärinevad 14. sajandist Alutaguselt ja ei ole välistatud nende eestisoost päritolu.

1477.a. mainitakse Edist kui "vana mõisa" ning Bernd Tuve valdust /Bfl 1, lk 323, 324; P.Johansen 1933, lk 456/.

1508.a. on juttu Edise mõisast "Hof" / Karl v Löwis of Menar. Burgenlexikon für Alt-Livland. Riga 1922, lk 56 ja sama autori kirjutis Estlands Burgen, Arbeiten des zweiten baltischen Historikertages zu Reval 1912. Reval 1932, lk 144/. 1508.a esineb mõisa kõrgel veel ka Edise küla. Ka 1530.a. kuulus Edise Jacob Taubele (Tuve) koos samanimelise külaga /P.Johansen 1933, lk 555/. Viimane näib 1544.a. kadunud olevat, olles ilmselt võetud mõisa põldude alla /H.Ligi. Eesti talurahva olukord ja klassivõitlus Liivi sõja ajal. Tallinn 1961, lk 335/. Uuesti tekib Edise küla alles mõisamaade kruntimisel 1921.aastal.

1533.a oli mõis Jacobi poja Otto ja 1555.a. Berndt Taube (Tuve) valduses. Samal ajal nimetatakse linnuste nimistus Ediset kui Taubedele kuuluvat - "*ars Taubiorus hereditaria*" /Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands. Bd VI. Reval 1851, lk 137-144/.

Berndt Taube valduses oli Edise linnus ka Liivi sõja päevil, mil venelaste poolt piirati Jõhvi kindluskirikut ja Edise peaaegu vastupanuta alistus /H.Kruus 1924.a. lk 55/.

Franz Nyenstädt nimetab oma kroonikas Ediset kui lagunenud Taubedele kuuluvat linnust - "*Das Schloss Etz im Narvischen ist verfallen und gehört den Taubeb zu*" / Monumenta Livoniae Antiquae. Zweite band. Riga und Leipzig 1839, lk 3/.

Arvatavasti hukkus Liivi sõja ajal ka Edise arhiv /Taube, lk 18, märke 3/, sest 1586.a. mainib Rootsi revisjon, et mõisa kirjad on põletatud. Revisioniteatel tunti mõisa varem Berenti Taube omandusena, mis revisjoni päevil kuulus Wilhelm Taubele. Mõis oli varem mõnda aega olnud Schwante Erichsoni omanduses. Samas mainib revisjon, et Taube vend Moritz Taube oleval koos Pontus de la Gardie'ga Narva jõel uppunud, kuna kolmas vend viibib Saksamaal /P.Ungern Sternberg. Beiträge zur Kunde Est-, Liv- und Kurlands. Band VIII, Heft 1, lk 15/.

Wilhelm Taube käes oli Edise veel 1598.a. ja 1600.a. 1654.a. oli mõis Reinhold Taube valduses / Andmed K.v Löwis of Menar. Estlands Burgen, lk 144-145/. 1698.a. kuulus Edise Otto Johann Taubele, kes selle mõis edasi oma sugulasele Georg Johann Maydellile /Samas, lk 115/.

Taubede suguvõsa valduste hulk Alutagusel sajanditega suurenes. Nende hulka kuulusid lisaks Edisele veel Sonda, Väike-Pungerja, Jõuga, Vasavere, Püssi, Purtse, Kohtla, Virunurme ja Sompa.

Vanim Taubedele kuulunud kannuga vapipitser pärineb 1456. aastast /Brieflade, T. 58:1; T.Saare 2004/. Ühises samasse aega kuulub ka Jõhvi kiriku torni esiseinale müüritud Taubede raidvapp.



Taubede suguvõsa võib-olla vanim säilinud vapikujutis.
Asub Jõhvi kiriku torni seinal.

Tuvede nime ja vapi päritolu kohta on mitu hüpoteesi. Ühes viidatakse slaavikeelsele sõnale *dub*-tamm. Selle seletuse lükkas kõrvale M. von Taube, kelle arvates mõlemad viitavad vanasaksi sõnale *dubba*-raiuma. Pealegi kinnituvad kannule pärna-, mitte tammelehed. Kolmanda hüpoteesi esitas 1920-ndatel aastatel Paul Johansen. Selle järgi olevat nii nimi Tuve, kui käänd tuletatud eestikeelsest sõnast *viivi*. Tuvede eesti päritolule viitavat üks 1382. a pärit ürik.

1652. a sai Eestimaa rüütelkonna peamees Berend von Taube koos vabahärra tiitliga ka uue vapi, mille nelitatud kilbi veeranditel kujutati sinist tippu ja punasest tornist võrsuvat sinist lõvi ning Norra vappi. Kilbi keskel on ajalooline perekonnavapp /T.Saare 2004/.



Taubede vapi kujutis 17. sajandist

V.Raami värsioon Taubedest Jõhvi kindluskiriku ehitajatena

Jõhvi linnarüütelkonnas asuva Edise linnuse omanikud Taubed olid V.Raami arvates Jõhvi kiriku kõige mõjukamad patroonid, kellele kiriku kindluslik positsioon oli isiklikult soodne. Ta pakub välja oletuse, et võib-olla ehitasid Jõhvi kiriku ning Edise linnuse ühed ja samad ehitusmeistrid, tuues esile, et nagu Jõhvi kiriku tornis, nii ei kasutatud ka Edisel võlve. Ka Jõhvi Mihkli kiriku patronaadiõigus kuulus 1753. aasta visitatsiooniprotokoll järgi Edise lossile /EAA, F. 1226, n.1, s.26/.

V.Raam viitab oma arutluskäigus muuhulgas Taubede suguvõsa vapikivile, mis on müüritud Jõhvi kiriku torni lääneseina, kui tõendile, et kiriku ehitajateks olid just selle suguvõsa esindajad. Ilmselt pärineb see Taubede vapi kujutisega raidkivi mõne 15-16. sajandi

hauaplaadi nurgatükist ja on müüritud seinä V.Kadakase oletuse kohaselt alles põhjasõjajärgsel taastamisperioodil /V.Kadakas 2001, lk 17/.

Oma vappi kiriku fassaadile oli tavaliselt õigus panna üksnes patroonil, kes oli hoolitsenud kiriku ehitamise eest. Jõhvi kiriku läänepoolse sissekäigu kohal on 15.saj. lõpust-16.saj.algusest pärit Taubede vapp, millel on kujutatud kolme juurega pärna kändu kahe külgedelt välja kasvava lehega (joonis1)

Edise patronaaziõigus seostub 17. sajandil ulatusliku kohtuvaidluse tekitanud omandiõigustulist kiriku ja Edise mõisa vahel, mille juured on seotud Narva foogti poolt 1522. aastal Taubedele läänistatud maatükiga, mis asus otse kiriku juures ning püsis taubede valduses kõigest paarkümmend aastat. 17. sajandil õnnestus see Taubedel kohtu teel küllalt segastel asjaoludel tagasi saada.

Ehitamine näib olevat Taubede suguvõsale iseloomulik. Nende rajatud on ka Purtse loss ja Püssi mõis. Lüganuse kiriku rajamise omistab pärimus samuti nendele.

Taubede vikaaria Jõhvi kirikus

V.Raami tähelepanu pälvis fakt, et 1522. aastal andis ordumeister Edise mõisa omanikule Jacob Tuvele Jõhvis ühe adramaa koos mõisakohaga (*Hofstätte*) püha **Kolmekuninga vikaaria** jaoks (*Hofstede tho der hilligen dre Koninghe Vicarie in der vüven Kerken tho Geve*). Ta seostas selle Jõhvi kiriku ehitustööde teise etapiga, eeskätt torni ehitamisega.

Mainitud mõisakoha näol on ilmselt tegemist Jõhvi kirikumõisaga, millele viitavad ka Taubede rootsiaegsed kohtuprotsessid nende maade pärast. Alust sellest sündmusest alates võib Taubedest rääkida kui Jõhvi kiriku ametlikest patroonidest ning sedagi ajutiselt, sest peagi (1542) läks sama maavaldus vähemalt oma põhiosas Lodede kätte, millega endised patronaazisuhted tõenäoliselt taastusid.

V.Kadakase oletus, et Jõhvi kiriku torni ülakorruse võlv hävimine langeb Liivi sõja eelsesesse aega, korrigeerib V.Raami hüpoteesi. Taubede vikaaria ei seostuks nüüd mitte torni ehitamisega, vaid selle taastamisega pärast mingil põhjusel toimunud tulekahju. Viimane omakorda seostuks ajaloosündmustest kõige paremini venelaste suure 1502. aasta sõjakäiguga. Hilisem Jõhvi kiriku ajalugu näitab, et paarkümmend aastat võis rahu ajal olla just selline aeg, mille jooksul jõuti sõjapurustuste taastamiseni. Sõja ajal kulus selleks veelgi rohkem aega.

Seega eksisteeris Jõhvi Mihkli kirikus keskaja lõpul lisaks kõrgaltarile veel vähemalt kaks kõrvalaltarit: Meie armastatud emanda (ehk Maarja) altar ja Kolmekuninga altar. Oletada võib veel nimipühaku Miikaeli altari olemasolu. Enamikes Tallinna kirikutes oli ka Püha Risti altar. Kokku aga oli Olevistes 17.Ka ja andmetel 30 ja Nigulistes 31 kõrvalaltarit.

Õnnekombel teame sellest perioodist vähemalt üht Jõhvi kirikuõpetajat, kes eelpoolmainitud altaritel ilmselt teenistusi pidas, ka nimepidi. Selleks on Henricus Reynike, kes esineb ühes ürikus 1508. aastal. Ühtlasi on ta ainuke katoliiklik kirikuõpetaja Jõhvis, keda nimeliselt teame.

Enamik kõrvalaltareid ei olnud seotud vikaariatega, mis eeldasid enamasti iseseisvat kabelit.

Jõhvi kirikus sai selline kabel asuda ainult altarialustes keldriruumides, kus paikneb praegu kindluskiriku muuseum.

Taubed ja Tallinna Toomkirik

Kui astuda Toomkiriku peasissekäigu juurest kolm sammu lõunapoolse löövi suunas, leiab suure kivitahvli järgmise tekstiga: "Otto Johann Thuve. Edise, Väana ja Koonu mõisniku haud. 1696 A.D." Legendi järgi oli Thuve eriti lustlik ja liiderlik mees, kes jumaldas ohjeldamatuid pidusid, kus saatjaks vein, naised ja laulud. Surivoodil lebedes valdas teda aga patukahetsus ja ta palus mätta end Toomkiriku lävele, et inimesed, kes enne kirikusse sisenemist palvetama põlvitavad, päästaksid ta hinge patuteedelt.

Trubaduur Evert Taube

Taubede suguvõsasse kuulub Rootsi kõige kuulsam trubaduur Evert Taube (1890 – 1976).

Evert Taube põlvnemisliin Ediselt

Johan Tuve, död efter 1428, till Etz i Jeve sn i Estland.

| Claus Tuve, nämnd 1443-1453, till Etz i Jeve sn i Estland.

| Bernt Tuve, död ca 1496, nämnd 1477, till Etz i Jeve sn i Estland.

| Jakob Tuve, död 1533, nämnd från 1506, till Etz i Jeve sn i Estland och Malla.

| Johan Tuve, död efter 1568 i Reval, till Luffungern i Jeve sn i Estland. Loff Tuve zu Issen, till Purtz.

| Bernt Taube, d 1676. Lantråd, överste för Viborgs läns kavalleriregemente.

| Claes Johan Taube, död före 1697 ryttmästare vid karelska dragonregementet.

| Volter Ludvig Taube, född 1684 i Reval. Kapten, Björneborgs Regemente, Finland.

| Kristofer Reinhold Taube, Fänrik. , född 21 augusti 1715, död 1 oktober 1795 i Onkiniemi.

| [Arvid Joacym Taube född 26 februari 1777 i Kerisalo, Finland.](#)

| [Otto Reinhold Taube](#), Jaktlöjtnant, tullinspektör, tullförvaltare i Göteborg, föddes 1816-10-15 i Råneå, Död 1 april 1892 i Göteborg.

| [Karl Gunnar Taube](#), Överlots. Född 1853-09-04 i Ratan, Bygdeå. Död 1945.

| [Evert Taube.](#)